

**MEMÒRIES
DE L'ACADÈMIA MALLORQUINA
D'ESTUDIS GENEALÒGICS**

MEMÒRIES
DE L'ACADÈMIA MALLORQUINA
D'ESTUDIS GENEALÒGICS

Núm. 8

Consell de Redacció:

P. Antoni Gili Ferrer
Pere de Montaner Alonso
Antoni Mut Calafell
Manuel Oliver Moragues
Rafel Serra de La Creu

© Antonio Planas Rosselló
Román Piña Homs
Aina Pascual Bennasar
Marià Carbonell i Buades
Bartomeu Font Obrador
Sebastià Cardell i Tomàs
Miguel Ferrer Flórez
José Orlandis Rovira
Magdalena de Quiroga Conrado

pels seus articles

Reservats tots els drets. Cap part d'aquesta revista pot ésser reproduïda, emmagatzemada en un sistema d'informàtica o transmesa de qualsevol forma o per qualsevol mitjà, electrònic, mecànic, fotocòpia, gravació o altres mètodes sense previ i exprés permís de l'editor de la revista.

ISSN 1137-6406

Dipòsit legal PM 1748-1998

Imprès a les Illes Balears per:
IMPREMTA POLITÈCNICA
Carrer de Can Troncoso, 3
Telèfon 971 71 26 60
07001 PALMA

ÍNDIX

Los juristas en la Mallorca del siglo XIII. <i>Antonio Planas Rosselló</i>	7
Los Santàngel de Mallorca y los orígenes de Cristòfor Colom el “Descubridor”. <i>Román Piña Homs</i>	23
Los Marroig del Molí: Aproximación histórica a una familia de la mano mayor de Deià. <i>Aina Pascual Bennasar</i>	47
Genealogia i patrimoni familiar del pintor mallorquí Guillem Mesquida (1675-1747). <i>Marià Carbonell i Buades</i>	87
El Paborde Guillem Terrassa, precursor de la Història de Lluçmajor. <i>Bartomeu Font Obrador / Sebastià Cardell i Tomàs</i>	121
Mallorca. Apertura a la Modernidad <i>Miguel Ferrer Flórez</i>	151
Un poeta neoromàntic mallorquí: Pere Orlandis i Despuig. <i>José Orlandis Rovira</i>	169
Expedientes de limpieza de sangre en Mallorca entre 1938 y 1940. <i>Magdalena de Quiroga Conrado</i>	177
Memòria de l’Acadèmia Mallorquina d’Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics.	195
Estatuts de l’Acadèmia Mallorquina d’Estudis Genealògics, Heràldics i Històrics.	203

GENEALOGIA I PATRIMONI FAMILIAR DEL PINTOR GUILLEM MESQUIDA (1675-1747)

Marià Carbonell i Buades

El pintor Mesquida fou una personalitat singular en el panorama artístic mallorquí de la primera meitat del segle XVIII per diverses raons, la més trascendent de les quals –a efectes de la història de l’art– era una destresa innata, superior a la dels seus col·legues illencs. Ara, però, ens interessa remarcar un altre element discriminatori, sempre en el context mallorquí setcentista, això és, la seva procedència d’un grup social que no solia generar artistes. És prou sabut que el sistema de producció gremial afavoria la transmissió de coneixements laborals -i el taller, les eines, etc- de pares a fills, de manera que la continuïtat professional entre els membres d’una mateixa família era un costum generalitzat. També és veritat que els artistes d’èxit procuraven millorar la condició dels fills i preservar-los de la categoria dels menestrals, en general humil o modesta. Quant als artistes, un origen social més elevat és anormal. Entre els pintors contemporanis de Mesquida, l’excepció correspon a l’italià Giuseppe Dardanone, probablement fill d’un funcionari milanès, que conciliava l’ofici artístic amb la carrera militar (la qual, no obstant ocasionar-li la invalidesa física, sempre considerà la seva professió preeminent). Els altres companys d’ofici (Banús, Pont, Martorell, Muntaner, Domenge, etc) eren fills d’artistes, de pagesos o d’artesans.

Per la seva banda, Guillem Mesquida era fill d’un mercader que gaudia d’una economia saludable. Assegurava Bonaventura Serra que el pintor procedia dels Mesquida de Formiguera, una respectable família d’Algaida. La invocació a parents il·lustres era un recurs fàcil que assegurava l’honor de l’artista, com si la genealogia pogués justificar, si més no en part, la singularitat artística. De fet, no és impossible que fos descendent de l’esmentada família, però en el moment del naixement del pintor el parentiu era més que llunyà. A més, compartir el llinatge dels Mesquida de Formiguera tampoc no assegurava gaire noblesa, perquè en definitiva la família algaidina pertanyia a la mà major, és a dir, no superava la condició dels pagesos enriquits.

Mesquida-Ferrando

El primer avantpassat patern de l'artista de qui es tenen notícies és l'honorable Bartomeu Mesquida, un mercader domiciliat a la parròquia de Sant Jaume de Palma, que redactà testament el 4 de setembre de 1571, un dia abans de morir¹. El mercader fou enterrat en el vas del sogre, a l'església de Sant Domingo. Havia nomenat hereus a parts iguals els seus fills Bartomeu (de qui no en sabem res) i Joan Antoni. S'havia casat amb Margalida, filla del notari Gabriel Ferrando i vídua d'un altre mercader, Joanot Tomàs, de qui ja tenia descendència. Aquesta senyora, que va morir devers l'any 1580, nomenà hereu el fill Joan Antoni.

De Joan Antoni Mesquida Ferrando n'ha perdurat algun rastre, que es pot resseguir en els protocols del notari Miquel Sans, entre 1577 i 1602². Per exemple, mantenia relacions professionals amb alguns importants mercaders de la parròquia de Sant Jaume, com els Tomàs i els Poquet. De fet, les tres famílies estaven unides per una endogàmica relació familiar que devia afavorir els vincles professionals. L'any 1577, Mesquida i el seu cunyat Joan Bartomeu Poquet, més tard nomenat lloc-tinent de mestre racional, cancel·laven la societat que havien constituït per administrar les rendes del sacristanat de la Seu de Mallorca. L'any 1592, Mesquida liquidava una altra societat que havia format amb Joanot Bartomeu Poquet, fill de l'homònim esmentat abans, per la qual cosa el primer havia de rebre poc més de 936 lliures. Així mateix, Mesquida va participar en la venda de béns del cunyat Poquet, en particular diversos censals i les terres de Son Poquet (Sa Pobla).

El mercader Mesquida devia ser persona de confiança, com ho demostra que fos nomenat procurador pel cunyat Joan Bartomeu Poquet, el germanastre Joanot Tomàs, els nebots Joanot Bartomeu Poquet i Jaume Antoni Alemany, els mercaders Miquel Miralles i Gabriel Ferragut. Amb aquest últim també va fer negocis: Ferragut li havia promès un préstec de 1.050 lliures per consignar a Nicolau Costa, un mercader de Gènova, amb la condició que Mesquida aportés fiances suficients. El 24 d'octubre de 1596, Mesquida presentà els fiadors: Gabriel Mesquida "dels Riquers" (Porreres), Andreu Mesquida "de son Oliver", el donzell Joan Torrella i el mercader Joan Gassó. Almenys en dues ocasions, Mesquida s'absentà de l'illa, segurament per negocis. El mes de setembre de 1592 nomenava procurador el mercader Joan Antoni Llabrés perquè pensava sortir del regne. Tres anys més tard el tornem documentar a Mallorca. El mes de febrer de 1599 nomenava procurador el notari Bartomeu Moll, ja que estava preparat de nou per partir de l'illa. Cinc mesos abans havia redactat testament³. No degué tornar, ja que el testament fou publicat l'any 1602 quan arribà la notícia que el mercader havia finat a València.

El nostre home s'havia casat amb Marianna Sanglès, que pertanyia a una

¹ ARM (Arxiu del Regne de Mallorca), Protocols, LI-153, f. 778; 1571, 4 setembre: testament de Bartomeu Mesquida.

² ARM, Protocols, S-911, S-912, S-913, S-914, S-915, S-917, S-918, S-933. El notari Sans estava casat amb una germanastra de Mesquida.

³ ARM, Protocols, S-938; 1598, 5 setembre: testament de Joan Antoni Mesquida. Foren marmessors la muller i els mercaders Gabriel Ferragut i Joan Bartomeu Poquet. El testador demanava sepultura en el vas dels seus majors, a l'església de Sant Domingo de Palma.

família del mateix estament. No és impossible que es tracti de la homònima que l'any 1567, encara donzella, heretava els béns de la seva mare, Joana, muller del mercader Joanot Sanglès⁴. El matrimoni Mesquida-Sanglès va tenir quatre fills: Bartomeu, Joan Antoni, Margalida i Joana. A la mort del pare eren menors d'edat, de manera que restaren sota la tutela del donzell Joan Torrella. Sens dubte per la mateixa raó, el mercader Mesquida nomenà hereva la seva muller, deixant als fills només la legítima. La vídua va sobreviure fins a l'any 1612. En el seu testament, Marianna nomenà hereves les filles Margalida i Joana⁵. Ja que a la mort de Marianna administrà els béns de la casa el fill Joan Antoni, hem de suposar que Bartomeu, el primogènit, es va desvincular dels germans o va morir aviat.

La família residia a la mateixa casa del carrer dels Àngels, amb un hort adjacent, on va néixer el pintor Guillem Mesquida, cent anys més tard. Apareix per primer cop descrita en els inventaris de Joan Antoni Mesquida⁶ i de la seva muller⁷. Es tractava d'un immoble de dimensions més aviat reduïdes, ja que constava de l'entrada amb uns estudis (on hi havia una caixa plena d'escriptures i dos retauls de tema religiós), una sala (amb sis cadires, una taula, una credença, una vella estora d'espart i tres quadres pintats al tremp sobre fusta amb motius devocionals), una cambra (el dormitori principal, decorat amb "quatre retauls de estampa guarnits"), una recambra o segona cambra (també destinada a dormitori), la cuina i el rebost, dues botigues (una a l'entrada de la casa, l'altra oberta a l'hort) i l'hort (amb un porxo afegit). Tot plegat, es tractava d'un immoble modest, tractant-se de la residència d'una família d'actius mercaders, els quals béns eren valorats l'any 1600 en 800 lliures⁸.

Mesquida-Sanglès

Pel que fa a les hereves de la casa, Joana es casà amb el mercader Joan Antoni Llabrés i fou enterrada el 22 de maig de l'any 1630 al convent del Carme⁹. La seva germana Margalida es casà, l'any 1614, amb l'escrivà Lleonard Vilar, de qui sabem que fou sepultat el 21 d'agost de 1634 en el vas dels Mesquida del convent del Carme¹⁰. Per fer front al matrimoni, els seus germans Joan Antoni i Joana li lliura-

⁴ ARM, Protocols, S-941; 1567, 16 octubre: encants de Joana, muller de Joanot Sanglès; ACM, Protocols notariais, 14821, f. 4; 1549, 20 juny: testament de Joana Puig, muller del mercader Joan Sanglès.

⁵ ARM, Protocols, S-144; 1612, 30 març: testament de Marianna Sanglès. Demanava sepultura al convent del Carme, en el vas dels Frígola. Nomenà marmessors la filla Margalida i l'escrivent Pere Antoni Sans.

⁶ ARM, Protocols, S-942; 1602, 15 maig: inventari de Joan Antoni Mesquida Ferrando.

⁷ ARM, Protocols, S-154; 1612, 27 novembre: inventari de Marianna Sanglès.

⁸ ARM, AH-1841, Talla general, 1600: parròquia de Sant Jaume, illeta de mossèn Jordi Fortuny. Era veïna de la casa de l'escrivent Joan Mesquida, potser parent de la família que ens interessa. El mateix any els béns de Joan Bartomeu Poquet s'avaluaven en 9.276 lliures (f. 368), i els del mercader Gabriel Ferragut en 25.787 lliures (f. 398).

⁹ ADM (Arxiu Diocesà de Mallorca), Sacramentals, I/128, D/1, Defuncions, convent del Carme. Al mateix convent foren enterrats Joan Antoni Llabrés (9 de gener de 1621); Jaume Antoni Llabrés (3 d'octubre de 1650), mercader, fill de Joan Antoni i Joana (sens dubte, Joana Mesquida i Sanglès); i Jaume Llabrés (19 d'octubre de 1666), mercader.

¹⁰ *ibidem*.

ren la seva part de legítima, que ascendia a 300 lliures¹¹. La carta o època dotal no fou expedida per Vilar fins a l'any 1628, amb l'escreix habitual per part del nuvi de la quarta part¹². L'any 1635 ja havia finat Joana, mentre que Margalida era vídua i no tenia fills. El 8 de setembre del mateix any, Margalida feia donació "entre vius" i per "bon amor" al seu germà Joan Antoni, que consta ja com a notari apostòlic, de la casa familiar del carrer dels Àngels¹³. Això no obstant, la casa apareix com a propietat de les germanes Margalida i Joana Mesquida en la talla general de l'any 1636; aleshores fou valorada només en 375 lliures¹⁴.

Joan Antoni Mesquida Sanglès (ca. 1585-1668) no es dedicà al comerç, com el seu pare, sinó que fou escrivent i, després, notari apostòlic; s'ocupava de protocolitzar la documentació de la cúria diocesana¹⁵. L'any 1611 es casà amb Catalina Boscà Carreres, amb la qual tingué almenys tres fills: Joan Antoni, Francesc i Marianna. A la mort de Catalina (1627), el notari contragué de nou matrimoni amb Margalida Claret Albertí. També hi hagué fills d'aquest enllaç, però no arribaren a l'edat adulta¹⁶.

Els Boscà

Ens volem deturar en la primera muller del notari Mesquida, perquè pertanyia a una família ben coneguda de Palma, amb interessos a la vila d'Algaida. El quasi sempre reprobable J. M. Bover assegurava que la família s'extingí al segle XVII amb les germanes Joana i Catalina, filles de Pere Boscà, ciutadà militar, casades amb Pere Andreu i Jaume Berga, respectivament¹⁷. En realitat, l'assumepte és més complicat. Una part de la història familiar ha estat recuperada per A. Sastre de Sa Torreta¹⁸. Els Boscà, que devien procedir de Barcelona, estàn documentats a Mallorca des del segle XIV. S'havien instal·lat a Palma, però també tenien casa a Algaida des de la segona meitat del segle XV, quan Joan Boscà ocupava la rectoria

¹¹ ARM, Protocols, M-1406; 1614, 29 març. En el document s'exposa que Joana tenia menys de vint-i-cinc anys, però més de quinze. El mateix volum notarial recull diverses actes relatives a Lleonard Vilar.

¹² ARM, Protocols, S-138; 1628, 8 gener.

¹³ ARM, Protocols, S-140; 1635, 8 setembre.

¹⁴ ARM, AH-1842, Talla general, 1636: parròquia de Sant Jaume, illeta de Jordi Fortuny. Al costat residien els hereus del prevere Miquel Joan Mesquida, potser de la mateixa família, en una casa valorada en 592 lliures.

¹⁵ ARM, Protocols, P-788; 1650, 8 setembre. Es tracta d'un plet entre el prevere Josep Munar i el seu germà Bartomeu Munar, capità i supervisor de les obres de fortificació de Palma. El plet es resolia a la cort eclesiàstica de Mallorca, "de que primer fonch scrivà lo discret mn. Nicolau Alemany escrivent y després últimament lo discret mn. Juan Antoni Mesquida notari apostolich".

¹⁶ Margalida era filla del mercader Josep Claret i de Pràxedis Albertí. Tenia dos germans (Pere-Joan, que degué morir sense descendència, i Josep, absent del Regne) i quatre germanes (dues de les quals moriren aviat). Per la seva part, Josep Claret era fill del mercader Joan Claret. També era nebot de Francesca de Santacília, de qui va heretar una casa. Un cosí de Josep era Joan Claret Marcer (†1638), ciutadà militar, casat amb Agnès Pont de la Terra; una part dels seus béns passà als cosins, ja que no va tenir descendència. Els Claret, oriünds de Valldemossa, residien a la parròquia de Sant Jaume i tenien sepultura a l'església de Sant Francesc de Palma.

¹⁷ J. M. Bover: *Nobiliario mallorquí*, Palma, 1996 (1850), p. 73.

¹⁸ A. Sastre de Sa Torreta: *Randa i les seves possessions*, Algaida, 1983.

de la vila (està documentat entre 1471 i 1517) i hi adquirí algunes terres, juntament amb el seu germà Antoni¹⁹. Un fill d'aquest últim, Joanot Boscà, s'enfrontà als agermanats (per la qual cosa hagué de refugiar-se a Alcúdia) i, després, fou nomenat jurat de la vila. La casa dels Boscà estava situada a la placeta del Pou i, a més, gaudien de la possessió de Bellpuig.

L'any 1576 hi havia dues branques de la família, amb residència a Palma. D'una banda, la de Guillem Boscà, doctor en drets, que posseïa una casa situada a la illeta de mossèn Felip Fuster, valorada en 800 lliures, pertanyent a la parròquia de Santa Eulàlia. Era el propietari de Bellpuig de Randa, que arrendà almenys dos cops (1560 i 1563). Segons A. Sastre ja era difunt l'any 1568, quan la seva vídua Mònica arrendava de nou la possessió a Antoni Mudoi. Si la data anterior és correcta no podria ser el Guillem Boscà, doctor en drets, que fou sepultat en el vas familiar de la capella de *Passio Imaginis* (ara de Nostra Senyora de la Corona) de la Seu el dia 9 de juliol de 1569²⁰. No és impossible que es tracti de dos homònims, pare i fill, que moriren amb poca diferència de temps, i el fill abans que el pare. L'altra branca correspon als hereus del notari Antoni Boscà, que l'any 1576 habitaven una casa ubicada a l'illeta de mossèn Salvador Dusai, valorada en 700 lliures, a la parròquia de Santa Eulàlia²¹. Els membres d'aquesta línia tenien també dret a sepultura en el vas familiar de la Seu.

La següent seqüència genealògica no és gaire clara, però almenys és segur que a l'inici del segle XVII es mantenien a Palma les dues branques. A la parròquia de Santa Eulàlia residien els hereus de l'esmentat Guillem Boscà, casat amb Mònica Vida Safortesa (†1623). En el seu testament de l'any 1594, aquesta senyora declarava ser vídua del magnífic Guillem Boscà "junioris" i demanava ser enterrada a la capella de les Ànimes de la Seu, on era sepultat el marit. Tanmateix, segons el testament d'un fill, rebé enterrament a l'església parroquial d'Algaida²². Poc després s'aixecava l'inventari dels béns de la família: els d'Algaida foren relacionats pel notari Antoni Gual²³. El matrimoni va tenir almenys tres fills: Pere Antoni, finat l'any 1621 i sepultat a Algaida²⁴; Agustí, ciutadà militar, mort l'any 1634 i sepultat a la Seu²⁵; i Margalida, casada amb el magnífic Francesc Comelles. A la mort dels

¹⁹ Podria tractar-se del notari Antoni Boscà que donà nom a l'actual carrer de Sant Alonso de Palma, segons consta en un capbreu dels anys 1505-1519. Vegeu D. Zaforteza: *La ciudad de Palma*, Palma, 1989, vol. 2, p. 94.

²⁰ ACM (Arxiu Capitular de Mallorca), Obits, Rúbrica 1566-1715; 1569, 9 juliol. L'any 1537 s'enterrava en el mateix vas un altre Guillem Boscà, doctor en drets.

²¹ D. G. Murray-A. Pascual: *La casa y el tiempo*, vol. I, Palma, 1988, p. 101.

²² ARM, Protocols, 4197; 1594, 20 febrer: testament de Mònica, filla del magnífic Miquel Vida, ciutadà militar, i de Bernardina Fortesa, tots dos difunts. La testadora residia a la parròquia de Santa Eulàlia. Llegà mil lliures a la filla Margalida, donzella, i nomenà hereus els tres fills a parts iguals.

²³ ARM, Protocols, G-354; 1624, 23 gener: inventari del magnífic Guillem Boscà, doctor en drets, i de la seva vídua Mònica Vida, a instància del fill Agustí Boscà.

²⁴ ADM, Sacramentals, I/5, D/1, Obits d'Algaida; 1621, 9 desembre (el difunt no havia fet testament).

²⁵ ARM, Protocols, G-364; 1632, 6 gener: testament d'Agustí Boscà, ciutadà militar, fill del magnífic senyor Guillem Boscà, doctor en drets. Nomenà marmesors Gabriel Cases, doctor en teologia, Nicolau Vida (cosí del testador) i Antoni Aixaló (cunyat seu). Demanava sepultura al vas dels Boscà de la Seu, "de mos

germans mascles, els béns familiars passaren als fills de Francesc Comelles i Margalida Boscà: Francesc Jeroni, que degué morir sense descendència; Jerònima, casada amb el ciutadà militar Joan Antoni Dureta²⁶ i finada l'any 1641 sense fills (en fou hereu el germà Francesc Jeroni)²⁷; i Mònica, casada amb el noble Jaume Joan de Berga, doctor en drets i procurador fiscal de Menorca (1636)²⁸. D'aquesta manera aquesta branca dels Boscà s'extingia en la família Berga. La possessió de Bellpuig havia estat venuda devers l'any 1626 a l'ardiaca Arnau Munar. L'any 1600, els béns d'aquesta branca dels Boscà eren valorats en més de 9.000 lliures²⁹.

L'altra línia que es mantenia a l'inici del segle XVII era la del notari Antoni Jaume Boscà, fill del notari Antoni Boscà, que residia al carrer de Sant Llorenç, a la parròquia de la Santa Creu. Redactà dos testaments, els anys 1602 (quan fa constar que estava malalt) i 1603, encara que no va morir fins a l'any 1611³⁰. Aquests documents i el testament de la seva segona muller³¹ ens permeten resseguir alguns detalls familiars. El notari Antoni Jaume Boscà es casà dos cops: primer, l'any 1588, amb Aina Carreres Esteve, amb qui va tenir almenys vuit fills³²; després, amb Genovesa Mesquida (†1632), vídua del mercader Antoni Girard, de qui ja tenia descendència³³. El notari protocolitzava les actes de l'Hospital general de Mallorca. Dels seus quatre fills mascles, dos el premoriren (Jaume Antoni i Joanot) i un altre (Felip) seguí la carrera eclesiàstica. El quart, Francesc Boscà Carreres, mercader de professió, es convertí en l'hereu. Les filles eren Aina, casada amb Miquel Creus, doctor en medicina; Antonina Magdalena, que ingressà al convent de Santa Margalida; Joana, maridada dos cops, amb Jaume Bibiloni (†1602) i amb l'escrivà Jeroni Almenara³⁴; i Catalina, que es casà amb el notari apostòlic Joan Antoni Mesquida. La situació econòmica del notari Boscà devia ser sanejada: en el primer testament llegava 300 lliures a tres fills –sense comptar l'hereu– i 400 lliures a una filla donzella (que aug-

majors" i la celebració de cent misses baixes (deu de les quals a Algaida, on eren enterrats la mare i el germà Pere Antoni), a més d'un ofici perpetu també a Algaida. Nomenà usufructuària dels seus béns la neboda Mònica Comelles i Boscà i hereus en propietat els fills d'aquesta. El testament fou publicat l'any 1634 a instància del noble Jaume Joan de Berga, doctor en drets, en nom de la seva muller Mònica Comelles i Boscà.

²⁶ Segurament es tracta del militar Joan Antoni Dureta, que serví a Nàpols i Sicília, abans de tornar a Mallorca, on fou nomenat sergent major d'infanteria de la part forana.

²⁷ ARM, Protocols, M-1438; 1641, 6 gener: testament de Jerònima Comelles Boscà

²⁸ Jaume Joan de Berga era fill del famós homònim que fou oïdor de la Reial Audiència (ennoblit l'any 1615 i assassinat quatre anys més tard). Pertanyia a una branca menor dels Berga, iniciada pel seu avi Jaume de Berga. A través d'una néta, Mònica de Berga i Canals, la línia s'extingí en la de Vallès, pel seu primer matrimoni amb Miquel Vallès.

²⁹ ARM, AH-1841, Talla general, 1600, f. 17 v°

³⁰ ARM, Protocols, 3068; ff. 574-576; 1602, 25 de juny; 1603, 8 de febrer: testaments d'Antoni Jaume Boscà. L'encant dels béns del difunt es troba a ARM, Protocols, S-154; 1612, 14 abril.

³¹ ARM, Protocols, 3068, f. 13; 1611, 8 febrer: testament de Genovesa Mesquida.

³² ARM, Protocols, 4144; 1588, 20 febrer: capítols matrimonials d'Antoni Jaume Boscà amb Aina, filla del notari Lluís Carreres i de Joana Esteve (aquesta, filla del notari Gaspar Esteve). La núvia, que era òrfana, aportava un dot de mil lliures.

³³ ARM, Protocols, M-1438; 1629, 1 agost: testament de Genovesa Mesquida.

³⁴ ARM, Protocols, 3107, f. 396; 1642, 19 octubre: testament de Joana Boscà Carreres.

mentà fins a 600 lliures en el segon testament). L'any 1600 el notari pagava talla general per 4.021 lliures³⁵.

El patrimoni d'aquesta branca dels Boscà va recaure en el mercader Francesc Boscà Carreres (†1651), llevat dels dots de les germanes. Fins i tot reintegrà una part de les dotacions, quan la seva madrastra Genovesa Mesquida li feu donació dels seus béns, l'any 1628³⁶. A través de Francesc, la família tornà vincular-se a Algaida, ja que es casà amb Antonina Munar (†1645), de la coneguda possessió del Tresorer. Tanmateix, la parella no va tenir descendència, o no va sobreviure. Tots dos foren enterrats en el vas dels Boscà de la Seu. Mentrestant, la família continuava residint a la parròquia de la Santa Creu. L'any 1642, Francesc redactà testament, en què demanava sepultura a la Seu, "sens pompa" i la celebració de 200 misses de rèquiem³⁷. No deixa de sorprendre que en cap moment esmenti la muller, que encara era viva. En canvi, Antonina nomenà el marit usufructuari dels seus béns³⁸. El cas és que, a manca de fills, Francesc Boscà nomenà hereu el nebot Jaume Antoni Creus Boscà, fill de la seva germana major i del metge Miquel Creus. Un dels marmessors testamentaris era el cunyat Joan Antoni Mesquida.

Sembla que Jaume Creus, mercader de professió, no es va casar ni va tenir descendència. En tot cas, mantenia excel·lents relacions amb l'oncle Joan Antoni Mesquida i els fills d'aquest. Ho demostra a bastament el seu testament, redactat el 23 de maig de 1652, quinze dies abans de morir³⁹. Els marmessors elegits foren l'oncle Joan Antoni Mesquida, ara titulat notari apostòlic i protonotari de la cort eclesiàstica de Mallorca, i els cosins Francesc i Joan Antoni Mesquida, prevere i escriptent, respectivament. El testador, que declarava estar malalt (potser de la cèlebre pesta que devastà l'illa, l'any 1652), volia ser enterrat en el vas familiar dels Creus, davant la capella de Sant Domingo a Soriano de l'església dels dominics de Palma. Deixant de banda alguns llegats de menor importància, nomenava hereu el cosí prevere, Francesc Mesquida, que d'aquesta manera succeïa la segona línia dels Boscà⁴⁰. Per això, aquest Francesc Mesquida fou enterrat a la Seu, en el vas dels

³⁵ ARM, AH-1841, Talla general, 1600, f. 328 v°.

³⁶ ARM, Protocols, S-138; 1628, 29 desembre.

³⁷ ARM, Protocols, M-1602; 1642, 17 octubre.

³⁸ ARM, Protocols, M-1438; 1644, 3 octubre: testament d'Antonina Munar del Tresorer. Elegia marmessors una neboda (Pereta Munar) i dos clergues (el doctor Joan Bauçà, abans rector de Marratxí, i Jaume Riera, beneficiat a la Seu). Demanava sepultura al vas dels Boscà de la Seu. Va fer llegats a una neboda, Joana Gelabert, casada amb Joan Real de la vila de Llorito, i a una filla d'aquests, Margalida Real Gelabert, donzella. Si no tenia fills, com en efecte succeí, llegava una tercera part dels béns a la confraria de Sant Pere i Sant Bernat i la resta a dividir a parts iguals entre tres nebodes: Catalina Munar, casada amb Jaume Ramonell, doctor en drets; Pereta Munar, que actuà de marmessora, vídua de Francesc Arnau, doctor en drets; i Joana Munar, muller de Guillem Pont i Vic de la Terra. La finca del Tresorer havia estat adquirida per Pere Munar (†1609). A la primera meitat del segle XVII n'era titular l'ardiaca Arnau Munar (†1641), que adquirí la veïna possessió de Bellpuig als Boscà. Després, totes dues possessions passaren a mans de Pereta Arnau Munar. L'any 1700 n'era propietari Antoni Ferrandell Fortuny i des del 1745 ho foren els jurats de la vila.

³⁹ ARM, Protocols, M-1602; 1652, 23 maig: testament de Jaume Creus.

⁴⁰ Uns mesos abans, Jaume Creus, com hereu del seu oncle Francesc Boscà, nomenava procurador el cosí Francesc Mesquida per cobrar uns deutes: ARM, Protocols, M-1597, f. 147; 1651, 5 octubre.

Boscà. Després, reclamaren aquest dret de sepultura Joan Antoni i Francesc Mesquida, l'avi i el pare del pintor, respectivament.

Mesquida-Boscà

Com hem vist, Joan Antoni Mesquida Sanglès es casà en primeres núpcies amb Catalina Boscà Carreres, l'any 1611. El dot de la núvia ascendia a 700 lliures, en diners i censals, que no s'acabaren de pagar fins a l'any 1618, quan el mercader Francesc Boscà, germà de Catalina, cedí 24 lliures que faltaven. El mateix dia, Joan Antoni Mesquida, encara escrivent de professió, signava la carta dotal i feia l'acostumat escriure de la quarta part del total⁴¹. Hem de suposar que el dot comprenia les 600 lliures que el pare llegà a Catalina en el segon testament i la part de legítima que li pertocava dels béns materns. El matrimoni tingué tres fills: Joan Antoni, que seguí la professió del pare, Francesc, consagrat a la vida eclesiàstica, i Marianna.

El 19 d'abril de 1627, Catalina Boscà redactava testament⁴². Estava malalta i només va sobreviure tres dies. Com altres membres de la família Mesquida, fou enterrada a l'església del Carme. Nomenà hereva la filla Marianna, encara donzella. Per la seva banda, Joan Antoni Mesquida Sanglès redactà un primer testament el 9 d'octubre de 1630⁴³. Aleshores era casat en segones núpcies, amb Margalida Claret. És probable que residís a la casa familiar del carrer dels Àngels, tot i que la propietat no li fou cedida fins a l'any 1635 per la seva germana Margalida. Als fills mascles sols els llegà la legítima, mentre que nomenava hereva la filla Marianna, encara donzella (assenyalava com a tutor mossèn Pere Antoni Sans, que ja havia estat marmessor testamentari de Marianna Sanglès).

Dos dies abans de morir, el notari redactava un segon i definitiu testament⁴⁴. Ara deixava clar que la casa familiar era per al fill Joan Antoni (de fet ja li havia cedit temps enrere) i deixava la legítima al fill Francesc, prevere, recordant que l'havia alimentat i que li havia pagat les butlles del benefici eclesiàstic que obtingué a la Seu. L'hereva continuava sent la filla Marianna, vídua i amb un fill. Afegeix dues notícies més: havia estat curador de l'herència del prevere Joan Nicolau, i tenia una esclava, Catalina Aina Gertrudis, que havia adquirit per 214 lliures. Tal com havia disposat, fou enterrat al convent del Carme⁴⁵. La seva segona muller també fou sebollida al mateix lloc. Estava sana quan redactà testament, l'any 1644, i va morir de pesta el 13 de setembre de 1652. Havia tingut fills, però tots moriren aviat. No perdia l'esperança de tenir descendència, ja que nomenà hereus els fills que pogués tenir. En cas contrari, com així s'esdevingué, els seus béns passarien al marit (i si no, a la fillastra Marianna)⁴⁶.

⁴¹ ARM, Protocols, S-135; 1618, 21 novembre.

⁴² ARM, Protocols, S-149; 1627, 19 abril: testament de Catalina Boscà Carreres.

⁴³ ARM, Protocols, S-149; 1630, 9 octubre: testament de Joan Antoni Mesquida Sanglès.

⁴⁴ ARM, Protocols, M-1653, f. 124; 1668, 7 de novembre: testament de Joan Antoni Mesquida Sanglès.

⁴⁵ ADM, Sacramentals, I/128, D/1, Defuncions, convent del Carme, f. 59; 1668, 9 novembre.

⁴⁶ ARM, Protocols, P-796, f. 486; 1644, 10 abril: testament de Margalida Claret Albertí.

Marianna Mesquida Boscà es casà l'any 1643 amb Lluís Garí Abrines, fill d'un mercader. La núvia tenia entre 20 i 25 anys. L'acta de constitució dotal és important per vàries raons. En primer lloc, perquè ens permet de saber que el dot arribava a la respectable quantitat de 1.000 lliures. En segon lloc, perquè detalla de quina manera s'havia de pagar: 400 lliures que cedia el pare per la part corresponent de la legítima de la filla, 200 lliures que llegà en testament a la núvia la seva tia Joana Boscà Carreres, i 400 lliures en censals, procedents dels béns de Margalida Claret i de Catalina Boscà. De moment, el pare de la núvia lliurava 200 lliures en diners i es comprometia a donar altres 100 lliures després de mort, és a dir, a través del seu hereu. Tanmateix, la dotació no tingué validesa, ja que Lluís Garí va morir immediatament⁴⁷.

Sis mesos després de la mort del marit, Marianna feia un primer testament⁴⁸. Estava sana, però esperava un fill. Com altres membres de la família, volia ser enterrada al Carme, amb l'hàbit de l'orde. Establia alguns llegats (roba, joies) per a la madrastra, Margalida Claret, "per la reciproca amor que nos tenim", cedia els béns al pare en usdefruit i nomenava hereus els fills que pogués tenir. Del fill que esperava no se'n sap res, però sembla que no va sobreviure. En una data indeterminada, Marianna contragué segones núpcies amb l'escrivent Joan Baptista Vives, que fou enterrat en el vas dels Mesquida, a l'església del Carme, el 17 de febrer de 1653⁴⁹. D'aquest matrimoni va néixer almenys un fill que arribà a l'edat adulta, anomenat Miquel. L'any 1673, mare i fill nomenaven procurador el notari Gabriel Vallespir a tots els efectes⁵⁰. Mig any abans, el mateix notari ja actuà en nom de Marianna, quan presentà Jaume Alomar per gaudir d'un benefici eclesiàstic fundat a la Seu, que abans era ocupat pel prevere Francesc Mesquida⁵¹. Marianna arribà a una edat proVecta, ja que no va morir fins el 21 de febrer de 1703. Un any abans redactà el definitiu testament, en què nomenava hereva una néta, també anomenada Marianna, casada amb el mercader Joan Bover. En l'inventari es recorda que la difunta encara era creditora d'alguns béns de l'herència paterna⁵².

Del seu germà Francesc Mesquida Boscà sabem poques coses. Ja hem dit que era prevere, que gaudia d'un benefici a la Seu i que, des del 1652, succeí una branca dels Boscà, en virtut del testament del seu cosí Antoni Creus Boscà. Redactà testament el 16 de juliol de 1672, quatre dies abans de morir⁵³, i fou sepultat en el vas dels Boscà de la Seu. Llevat d'alguns modestos llegats, deixava tots els béns al seu

⁴⁷ ARM, Protocols, 3110; 1643, 18 octubre: inventari de Lluís Garí, a instàncies del seu pare, el mercader Antoni Garí. La relació de béns és curta: roba, una espasa, una daga, unes "horettes de or ab una perla grossa", set anells d'or, una caixa amb roba de lli que aportà al matrimoni Marianna Mesquida.

⁴⁸ ARM, Protocols, P-796, f. 129; 1644, 10 abril: testament de Marianna Mesquida i Boscà.

⁴⁹ ADM, Sacramentals, I/128, D/1, Defuncions, convent del Carme.

⁵⁰ ARM, Protocols, S-1854, f. 36; 1673, 23 febrer.

⁵¹ ARM, Protocols, S-1852, f. 415; 1672, 23 juliol.

⁵² ARM, Protocols, 4345, f. 132; 1702, 31 març: testament de Marianna Mesquida Boscà; ARM, Protocols, 4356, f. 261; 1703, 19 maig: inventari de Marianna Mesquida Boscà.

⁵³ ARM, Protocols, M-1653, f. 182; 1672, 16 juliol: testament de Francesc Mesquida Boscà.

germà Joan Antoni. Coneixem l'herència gràcies a l'inventari⁵⁴: unes cases al pla de la Seu ("en el cantó de la plaça de la Seu"), amb el mobiliari i la roba, un debitori de 1.284 lliures signat l'any 1661 per Marc Vallès, ciutadà militar (només s'havien cobrat 114 lliures i escaig; de la meitat del total n'era creditora la germana Marianna), i censals que produïen aproximadament 40 lliures anuals (és a dir, tenien un valor de devers 500 lliures).

La casa estava ben aparellada, per bé que no se'ns detalla la distribució. Hi havia nombroses cadires, quatre caixes de morera i de sapí, dos llits de noguera amb els seus cortinatges, dos bufets de sapí i de noguera, una arquimesa de noguera, dos miralls, etc. També hi trobem roba abundant, inclosa la que usava el difunt en la litúrgia ("casulla de tafetà blanch forrada de tela satina de vermella guarnida de passamà de or ab sa estola y maniple usada", "altra casulla de tafetà vermell forrada de tela satina vermella ab guarnició de passamà de or ab sa estola y maniple usada", "altra casulla de tafetà a una part morat y a l'altra verd ab guarnició de tremilla de or ab sa estola y maniple usats"). Com és natural, el prevere disposava de dos breviaris, un diurnal, un missal, "unes horettes per lo ofici de la Semmana Sta.", un barret de capellà, un calze i patena de plata daurada, dues bosses de corporals, etc. Finalment, cal destacar la presència de tres mapes i setze quadres, tots de tema religiós, llevat de tres paisatges de petit format.

El fill primogènit de Joan Antoni Mesquida Sanglès fou l'esmentat Joan Antoni Mesquida Boscà (ca. 1612-1691). Seguí la carrera del pare: primer, fou escrivà; després, consta com a notari apostòlic. L'any 1637, en ocasió del seu matrimoni amb Joana Ferrer Gallard, va rebre del pare la casa del carrer dels Àngels⁵⁵. La propietat li fou confirmada en el testament patern de l'any 1668. El document de cessió esmenta "les cases cum viridario" (és a dir, amb un hort) del carrer del Bisbe, i no del Àngels. Es tracta de dos carrers immediats i paral·lels, però es tracta del mateix immoble, com es dedueix de les confrontacions: carrer dels Àngels, carrer que va al Pla del Carme (això és, el carrer d'Ecce Homo), cases dels hereus de Joan Mesquida (potser, un avantpassat de la família) i Pla del Carme (que hem d'identificar amb la placeta de Can Vives, a la Rambla, davant el desaparegut convent de carmelitans). És possible que la referència al carrer del Bisbe indiqués la part baixa del carrer d'Ecce Homo.

L'aspecte aproximat que tenia la casa per aquell temps es pot conèixer gràcies a l'interessant plànol de Palma que mossèn Antoni Garau (1644), prevere i matemàtic, va dibuixar a vista d'ocell. L'illa agrupava almenys tres edificis, amb les façanes principals al carrer dels Àngels, per evitar els efectes de les riades que anegaven la Rambla. Les cases dels Mesquida comprenien dos o més blocs d'edificis (seguint la tradició de cases majors, cases menors, algorfes i botigues), a més de l'hort situat al costat de la Rambla, en l'actual carrer de Santa Catalina Tomàs. Segons Aina Pascual, la casa constava en origen de tres botigues amb entresòls, un corral i les

⁵⁴ ARM, Protocols, M-1652, f. 133; 1672, 22 juliol: inventari de Francesc Mesquida Boscà.

⁵⁵ ARM, Protocols, S-142; 1637, 11 març

cases majors⁵⁶. Això justifica que els diversos membres de la família poguessin ocupar parts independents de l'edifici. D'acord amb l'inventari de Joan Antoni Mesquida Sanglès⁵⁷, a la casa original només s'havia afegit la cambra de l'hort.

En canvi, el propietari havia millorat el mobiliari i la decoració. A la sala hi havia desset cadires de repòs, una credença de sapí, un bufet de noguera, una pintura de santa Bàrbara i tretze quadres "llunyadans" (una pintura del Crucificat apareix taxada en el document). A la cambra es guardava la roba, dintre d'una caixa de noguer "genovesa", d'una altra caixa similar més petita i d'una caixa de sapí de mala qualitat; també hi havia dos miralls i quatre pintures (tres de sants i el retrat del mercader Joan Antoni Mesquida, pare del difunt). Les altres estances tenen menys interès, llevat de la cambra de l'hort, on trobem alguns mobles, roba i quatre pintures de tema devocional. Finalment es relacionen els censals, que rendien anualment quasi vint lliures (per tant tenien un valor aproximat de 250 lliures, sempre que rendissin al vuit per cent, com solia ser el més freqüent). El debit més important eren les 400 lliures, a més dels interessos, signat per Marc Vallès i que s'incrementà amb els anys, com hem comprovat per l'inventari de Francesc Mesquida Boscà. A l'inventari del notari s'afegeix l'estimació d'alguns béns (mobles i roba) per un valor de 112 lliures i escaig, segurament perquè Marianna havia de lliurar la legítima als germans.

Com hem dit, Joan Antoni Mesquida Boscà s'havia casat l'any 1637 amb Joana Ferrer Gallard, de qui sabem poques coses. Es pot assegurar almenys que era filla de Rafael Ferrer i de Joana Gallard. També, que era néta materna del discret Agustí Gallard, escriptent, i de Joana Morlà, la qual nomenà hereva la néta⁵⁸. El matrimoni Mesquida-Ferrer va tenir tres fills, com a mínim, però un d'ells (Joan Antoni) va morir aviat. Sobrevisqueren Catalina i Francesc, pare del pintor. Joana Ferrer redactà un primer testament l'any 1641. Nomenava marmessors l'àvia i el marit, sol·licitava ser enterrada al vas del marit al Carme (on estava sepultat el fill Joan Antoni), i establí la celebració de cent misses baixes. Deixava els béns en usdefruit a la seva àvia i en propietat al fill que esperava si era femella, ja que en cas contrari l'hereu havia de ser el fill Francesc. Sembla, per tant, que el prenyat fou la filla Catalina⁵⁹. Redactà un segon testament, l'any 1685, estant malalta, encara que no va morir fins al 7 de juny de 1692. Canvià el lloc de sepultura (elegí Sant Francesc de Paula, on hi havia el vas de la seva família) i augmentà el nombre de misses que s'havien de dir per a la seva salvació; també fundà dos oficis perpetus a les capelles de la Sang (Hospital) i de la Soledat (Sant Francesc de Paula). Volia que la seva esclava Joana Maria fos alliberada i, finalment, nomenà hereu el fill Francesc⁶⁰.

⁵⁶ D. G. Murray-A. Pascual: op. cit, vol. I, p. 155. Vegeu, també, V. Furió: *En Guillem Mesquida, pintor mallorquí*, Palma, 1919.

⁵⁷ ARM, Protocols, M-1652, f. 81; 1668, 11 novembre: inventari de Joan Antoni Mesquida Sanglès.

⁵⁸ ARM, Protocols, M-1602; 1641, 22 setembre: testament de Joana Morlà.

⁵⁹ ARM, Protocols, M-1602; 1641, 22 setembre: primer testament de Joana Ferrer Gallard.

⁶⁰ ARM, Protocols, M-1653; 1685, 24 novembre: segon testament de Joana Ferrer Gallard.

El notari apostòlic Joan Antoni Mesquida Boscà redactà testament el 16 d'agost de 1673⁶¹. Aleshores el nucli familiar era bastant reduït i gairebé tots els membres foren nomenats marmessors: la muller, el fill Francesc, la filla Catalina, el gendre (Ramon Estade), la germana (Marianna, vídua de Joan Baptista Vives), a més de Joanot Mesquida, doctor en teologia i mestre de cerimònies de la Seu (sense vinculació familiar directa amb el testador). El notari volia ser enterrat en el vas dels Boscà, a la capella de Nostra Senyora de la Corona de la Seu⁶². Igualment, establia la celebració de 300 misses baixes i un ofici perpetu. Als fills, Catalina i Francesc, els llegava la legítima i el dot, que ja els havia estat cedit. Tanmateix, del dot de Francesc s'havien de descomptar 150 lliures per a despeses de sepultura i execució de les obres pies. Finalment, llegava a dues nétes, Jerònima i Catalina Estade, 200 i 100 lliures respectivament. En canvi, no esmenta un altre nét, Joan Antoni, fill de Francesc, l'hereu, que tenia quatre mesos d'edat i que havia estat apadrinat precisament per l'avi patern.

Tres anys més tard⁶³, Joan Antoni signava una donació irrevocable al fill Francesc, "per amor paternal", de tots els seus béns, tant els propis com els que havien estat del prevere Francesc Mesquida Boscà, posant algunes condicions o pactes, "nostra lingua materna fabricatis": la cessió només seria efectiva a la mort del donant, que també es reservava 300 lliures; la seva muller Joana Ferrer havia de gaudir de l'usdefruit de la cases de la plaça de la Seu, de vuit lliures censals en diners i de cinc quarteres de forment censals que feien les terres de Son Móra Negrí (Porreres); si restava vídua, la filla es convertia en usufructuària d'aquests últims béns, a canvi de renunciar a la legítima; si es cobraven els crèdits contra Marc Vallès, ciutadà militar (un deute antic, com ja sabem) i contra les filles de Frederic Sanceloni, doctor en drets, es consignarien 200 i 100 lliures, respectivament, a Jerònima i Catalina Estade; finalment, si si s'extingia la descendència del fill, els béns passarien a la filla. Acte seguit, el notari confirmava les obres pies disposades en el testament anterior, amb lleugers canvis, i mantenia la voluntat de ser enterrat en el vas dels Boscà, "a que jo he succehit".

L'any 1689, Joan Antoni decidí que la donació al fill havia de tenir efecte "de presentí", i no després de la seva mort. A canvi, Francesc tenia obligació de mantenir la germana Catalina en cas de necessitat. El llegat a la néta Jerònima era suprimit, perquè havia mort⁶⁴. El notari Mesquida expirà octogenari el 24 de maig de 1691, a primera hora del matí. El seu inventari no ha estat localitzat, però hem de

⁶¹ ARM, Protocols, M-1653; 1673, 16 agost: testament de Joan Antoni Mesquida Boscà.

⁶² Durant la primera meitat del segle XVII la capella sempre és anomenada de Passio Imaginis, inclòs en el testament de Francesc Boscà Carreres (1642). En els testaments dels Mesquida de 1672 i 1673 ja està dedicada a Nostra Senyora de la Corona. El canvi d'advocació permet datar aproximadament la construcció del retaule actual.

⁶³ ARM, Protocols, S-1854, f. 302; 1676, 6 març.

⁶⁴ ARM, Protocols, S-1863; 1689, 15 abril. En el mateix protocol (repetit en S-1859), un document posterior confirma que Francesc havia assumit la successió del mercader Francesc Boscà Carreres, "civis" de Mallorca. El dia 1 de setembre de 1690 renovava la concessió a Gaspar Domingo Fontirroig sobre unes cases al carrer major de Sineu, en alou i domini directe de Mesquida (i abans dels Boscà).

creure que tenia una posició acomodada, sobretot després d'heretar els béns del seu germà Francesc, inclosos els provinents dels Boscà. Altres fets confirmen la folgada situació econòmica. Per exemple, el matrimoni de Catalina Mesquida Ferrer amb Ramon Estade Pont, un mercader que arribà a ocupar el càrrec de jurat de la ciutat en dues ocasions⁶⁵. Per la seva banda, Francesc Mesquida i Ferrer (ca. 1640-1696), mercader de professió, tampoc no feu un mal casament quan s'uní amb la filla major del metge Guillem Munar, anomenada Margalida Munar Mir (ca. 1650-1727). L'any 1675 tingueren el segon fill, que batejaren amb els noms de Guillem Miquel Francesc Joaquin, el futur pintor.

Els Munar

La família materna de l'artista procedia d'Algaida a través dels Munar, ja que els Mir eren de Palma. L'avi del pintor estudià medicina, gràcies a la ferma voluntat de la seva mare, que s'endevina una dona de caràcter enèrgic. Tanmateix, els orígens de la família eren més humils. La genealogia es pot refer gràcies als testaments i als llibres sacramentals d'Algaida, conservats a l'ADM⁶⁶. Els primers avantpassats documentats són Rafael Munar, conrador d'Algaida, i la seva muller Joana Sastre. No és impossible que el pagès fos Rafael Munar "del Pujolet", mort l'any 1579. L'esposa, filla de l'algaidí Antoni Sastre, era vídua l'any 1584 quan redactà testament⁶⁷. Va morir el 9 d'abril de 1602. En el llibre de defuncions consta que era llevadora, és a dir, comare. El matrimoni va tenir almenys tres fills: Sebastià, de qui no tenim més notícies; Catalina, maridada amb Joan Reus; i Guillem, que continuà la branca familiar que ens interessa.

Guillem Munar Sastre (†1619) seguí la professió del pare. Es casà dues vegades: primer, amb Francina Oliver (†1602); després, amb Antonina Fullana (†1610). Del primer matrimoni nasqueren Miquel, Rafael i Joana; del segon, Guillem i Catalina. La primera muller redactà testament l'any 1602; estava malalta i va morir al cap de tres dies⁶⁸. Demanava sepultura a la capella de les Ànimes de la parroquial i nomenava hereu el marit. La segona esposa disposà les últimes voluntats un dia abans de morir, no obstant declarar-se sana⁶⁹. Volgué enterrar-se al cementiri de l'església i escollí per hereus els dos fills, Guillem i Catalina, a parts iguals.

⁶⁵ M. Carbonell: "Guillem Mesquida i Munar (1675-1747): biografia d'un pintor mallorquí a l'Europa del primer Setcents", *Bulletí del Museu Nacional d'Art de Catalunya*, I, 1, 1993, 145-169. ARM, Protocols, 1960, ff. 125, 128, 129, 137, 139, 159: Actes relatives a l'herència de Ramon Estade Pont; ARM, Protocols, LI-753; 1703, 2 gener: capítols matrimonials de Joan Antoni Estade i Antonina Manente Pujol.

⁶⁶ Són importants sobretot els registres d'òbits, ja que en mantes ocasions esmenten el nom del notari que redactà el testament del difunt. Vegeu, en particular ADM, I/5, D/1, Algaida, Defuncions, 1563-1633. Es tracta del primer llibre d'òbits conservat. El segon comença l'any 1647, de manera que s'han perdut els registres dels anys 1633-1647.

⁶⁷ ARM, Protocols, M-1013, f. 494; 1584, 25 juliol: testament de Joana Sastre. S'afegeix un codicil del 14 de març de 1590 on es canvien algunes obres pies. Els marmessors elegits eren el fill Guillem i Miquel Mulet "Calixó". Volia ser enterrada al cementiri de l'església parroquial d'Algaida. Feia llegats al fill Sebastià i a un nét (Rafael Reus Munar). Nomenà hereu el fill Guillem.

⁶⁸ ARM, Protocols, M-1260; 1602, 5 març: testament de Francina Oliver.

⁶⁹ ARM, Protocols, S-1267; 1610, 27 juliol: testament d'Antonina Fullana.

De Guillem Munar Sastre tenim més informació gràcies a dos testaments⁷⁰ i a l'inventari⁷¹. De primer volia ser enterrat al cementiri de la parròquia, però després escollí el vas de la Concepció del mateix temple. En el primer testament reconeix a la muller que havia aportat un dot de 60 lliures i li deixava en usdefruit un troç de terra i una habitació a les cases del poble. A la filla Joana, encara una nena, li llegava 40 lliures de dot. Per al fill Miquel eren les terres de Son Redó, al camí de Randa, que ocupaven cinc quarterades. La resta dels béns passaven a Rafael, l'hereu. L'any 1619 la situació familiar havia canviat: Guillem era vidu per dues vegades, havia tingut descendència de la segona muller i els tres fills del primer matrimoni s'havien casat. Els llegats definitius responien a aquests canvis. A la filla Joana, casada amb Marc Arrom, li deixava la legítima, a més del dot. D'altra banda, si restava vídua o el marit residia fora del regne, havia de tenir vivenda i aliment a casa de l'hereu. El fill Rafael rebia unes cases a Algaida i una quarterada de terra, franca de cens, al lloc anomenat l'Heretat. Al fill Miquel li deixava la legítima i la meitat dels béns mobles i immobles, que ja li havia cedit el 28 de març de 1618 en ocasió del seu matrimoni amb Margalida Tomàs. Ja que no s'esmenta la filla Catalina, podem suposar que havia mort. Fou declarat hereu l'altre fill del segon matrimoni, Guillem, qualificat de "pubill" per indicar que era fadrí. El testador moria el 21 de setembre de 1619. El 2 de novembre del mateix any el curador de l'herència feia aixecar l'inventari dels béns. Hi apareixen dues cases a la vila, totes dues amb corral, i dues peces de terra, a Son Redó i en El Tresorer.

Almenys a primera vista, els canvis testamentaris afectaren sobretot les expectatives de Rafael, hereu en el primer testament del pare, però no en el segon. Rafael estava casat amb Joana Clarà, de qui tenia almenys dos fills, Guillem i Miquel. El més afavorit fou Guillem, que fou hereu del pare, de la mare i de la germanastra Joana, sense fills i amb el marit lluny de Mallorca⁷². Tanmateix, quasi tot el patrimoni dels Munar passà a Miquel, en virtut del testament del seu germanastre Guillem, que ingressà en el monestir de Jesús de Palma⁷³. El seu testament fou publicat el 16 de maig de 1632, però la data no correspon a la mort del testador, sinó

⁷⁰ ARM, Protocols, S-1267; 1596, 3 abril: primer testament de Guillem Munar Sastre; ARM, Protocols, G-359, f. 118; 1619, 5 abril: últim testament de Guillem Munar Sastre. Sembla que havia redactat un segon testament l'any 1614, però no ha estat localitzat.

⁷¹ ARM, Protocols, G-354; 1619, 2 novembre: inventari de Guillem Munar Sastre.

⁷² ARM, Protocols, G-359; 1622, 18 febrer: testament de Joana Munar Oliver. Demanava sepultura al vas de la Concepció de l'església d'Algaida. Deixava llegats menors als germans Rafael i Miquel, i a diversos nebots. tot plegat, era poca cosa. Va morir el 14 d'abril del mateix any.

⁷³ ARM, Protocols, F-702; 1630, 21 juny: testament de fra Guillem Munar Fullana, novici de l'orde de Sant Francesc, resident en el monestir de Jesús de Palma. Nomenà marmessors el germà Miquel i Jaume Riera, prevere d'Artà. Havia de ser enterrat en el convent on residís. Manava celebrar cent misses, la majoria en memòria dels parents, en un temps de quatre anys, després de morir o de professar. Llegava vint lliures a l'oncle Miquel Fullana pel que li corresponia dels béns d'Antonina Fullana, i vint lliures. Altres vint lliures foren pel germà Rafael. Finalment, elegí hereu el seu germanastre Miquel, amb la condició que lliurés deu lliures al procurador del convent de Jesús. Miquel no esperà gaire temps a cedir les vint lliures al germà Rafael. Uns mesos més tard de la redacció del testament de fra Guillem, Rafael signava el rebut del llegat, d'Algaida estant: ARM, Protocols, G-348; 1630, 5 novembre.

al moment en què professà. Després, apareix sovint vinculat a la família, que li tenia un gran respecte. Fou guardià del convent de Sant Francesc de Palma i l'any 1667 fou elegit vicari provincial de l'orde⁷⁴. Tres anys més tard ocupava el mateix càrrec⁷⁵.

L'any 1632, Miquel Munar Oliver (†1636), dit “del Ginjoler”, era propietari dels béns paternals, llevat d'una de les dues cases d'Algaida i d'una quarterada de terra a l'Heretat, que restaren en mans del seu germà Rafael. De la documentació coneguda es desprèn que aleshores Miquel disposava d'una casa a Algaida i de set quarterades de terra, a la zona de Randa (Son Redó, sort del Tresorer). A la seva mort, havia incrementat les terres fins a trenta-cinc quarterades. A Son Redó, les cinc quarterades s'havien convertit en desset, de camp i garriga, per compra a Bernat Salvà i Antoni Horrach. Altres cinc quarterades al camí de Randa, que hem d'identificar amb Son Horrach, les adquirí a Antònia Oliver. Quatre quarterades de camp i vinya, sots alou del Temple, les comprà als hereus de Joan Oliver, prevere, i de Pere-Joan Ribes de Cabrera; es coneixien pel nom de “lo Campet”. Adquirí mitja quarterada de camp i vinya als péus del puig de Randa a Pere Canyelles i una quarterada de blat (“Na Mairata”) a Sebastià Tomàs. Dues quarterades més al camí de Randa les comprà a Guillem Antich. També prop de Randa posseïa “Na Maciana”, de tres quarterades. Finalment, era propietari de mitja quarterada de camp i vinya, prop de la vila, sots alou del Temple. Per tant, gairebé totes les terres es trobaven pròximes entre sí, a l'entorn de les possessions de Bellpuig (o son Vidal), El Tresorer i S'Estaca, a la demarcació de Randa.

Miquel Munar havia pogut augmentar el patrimoni familiar gràcies, sens dubte, al fet de ser l'amicter de son Vidal (durant un temps anomenat Bellpuig) i El Tresorer: la primera havia estat propietat dels Boscà; l'altra fou dels Sastre de s'Estaca, del rei (per segrest) i del canonge Llorenç Sanglada. L'any 1636 totes dues pertanyien als hereus del canonge-ardiaca Rafael Munar. Com era habitual en els contractes d'arrendament d'aquestes terres, l'amicter o arrendador podia residir a les cases de la possessió. A la seva mort, Miquel tenia posada al Tresorer, no obstant ser propietari d'una casa a la vila. A fora vila hi tenia, per exemple, roba, una escopeta i un arcabús. També eren seves una ruca negra de quatre anys, una somera vella de pèl negre i una altra somera de dotze anys. Per últim, hi emmagatzemava 25 quarteres de xeixa, 45 de forment, 100 d'ordi, 2 de faves i 21 de civada⁷⁶.

⁷⁴ ARM, Protocols, 6588, protoc. 7è (1667-68). El volum conté diverses actes de les actuacions de fra Guillem Munar, prevere, vicari provincial dels framenors de la diòcesi de Mallorca. En particular, fan referència a problemes dels convents de religioses de Santa Clara i de la Concepció de l'Olivar. En alguna ocasió, fra Guillem actuava a través d'un seu procurador, el notari Francesc Gronyart.

⁷⁵ ARM, Protocols, 6590, protoc. 9è (1671-73); 1671, 10 desembre. Fra Guillem és anomenat Pare perpetu (vicari) de la província de l'orde menor de la regular observància, del convent de Sant Francesc de Palma. En aquesta ocasió lliurava al notari Gronyart unes lletres emanades de Luis de Aquino, protonotari apostòlic i auditor de la cambra apostòlica, en què se li concedien 500 ducats d'or.

⁷⁶ ARM, Protocols, G-354; 1637, 12 gener: inventari de Miquel Munar Oliver.

L'any 1618 s'havia casat amb l'algaïdina Margalida Tomàs. El matrimoni va tenir quatre fills: Guillem, Sebastià, Margalida (casada Joan Barceló⁷⁷) i Francina (muller de Pere Montblanc). El testament de Miquel Munar "del Ginjoler" també demostra que havia millorat considerablement la posició de la família. Per exemple, les misses que manava celebrar acusen una pompa (deixant de banda una indubtable religiositat) que els predecessors no s'havien pogut permetre: 400 misses baixes, una missa cantada amb diaca i sotsdiaca (quan fos sebolit) i una missa anual cantada (el dia de sant Miquel). Volgué enterrar-se en el vas de la Concepció de la parròquia, vestit amb l'hàbit franciscà, "segons mon estament". Els llegats també palesen la millora: si la seva mare havia aportat 60 lliures de dot, ell podia oferir a les filles 450 i 350 lliures, respectivament a Francina i Margalida. La muller podia gaudir de l'usdefruit dels béns de la casa, encara que havia de disminuir quan els fills mascles complissin els vint anys. En tot i per a tot, la dona havia de demanar consell a l'oncle franciscà, fra Guillem Munar Fullana, un dels marmessors. Finalment repartia les terres entre els dos fills, Guillem i Sebastià. Així mateix, aquest últim rebia les cases de la vila, per la qual raó havia de lliurar cent lliures al germà, que restava sense vivenda. El testador moria el dia 11 de desembre de 1636⁷⁸.

Un document datat el 8 d'abril de 1643 demostra que ja havien mort les dues filles de Miquel (Margalida, l'any 1641; Francina, poc després). Probablement, també havia desaparegut el fill Sebastià. En qualsevol cas, els béns que li havia llegat el pare (almenys les terres), passaren al seu germà Guillem, que reuní de nou el patrimoni familiar, a més del que ell mateix havia adquirit. L'any 1643 Guillem, de poc més de vint anys, era estudiant, sens dubte en la Facultat de medicina de l'Estudi General de Mallorca (aleshores existien les càtedres de cirurgia i d'anatomia). Impulsat per l'amor filial i per la gratitud envers una mare que li havia prestat grans serveis, Guillem feu donació irrevocable de tots els seus béns a la progenitora. Posava, però, algunes condicions: si a l'hora de la mort el donant tenia fills la donació restava invalidada; si Guillem moria abans que la mare, aquesta es comprometia a celebrar 400 misses baixes en altars de les Ànimes, en sufragi seu, del pare i de les dues germanes; per últim, es reservava cent lliures⁷⁹. Passat un temps, Guillem sol·licità a la mare la renúncia a la donació, cosa que ella feu sense recança, el 6 d'agost de 1645, d'Algaida estant⁸⁰. Cinc dies abans, ja li havia lliurat els mobles de

⁷⁷ ARM, Protocols, G-349; 1641, 17 març: capítols matrimonials de Joan Barceló i Margalida Munar. El dot ascendia a 450 lliures, de les quals 400 procedien de l'herència paterna i 50 de l'ardiaca Munar. Poc després, Margalida emmalaltia i redactava testament: ARM, Protocols, G-357; 1641, 14 agost. Nomenava marmessors la mare i l'oncle fra Guillem Munar. Sol·licitava sepultura al vas de la Concepció d'Algaida. Llegava deu lliures a la germana Francina i feia hereva la mare (i si no era possible, el germà Guillem), sempre que no tingués fills. Va morir el 22 d'agost del mateix any. Ja que Margalida no tenia fills, el marit havia de retornar el dot. L'any 1656, Joan Barceló signava un deute a la sogra de 300 lliures, a compliment del total del dot, raó per la qual li cedia un censal per un valor equivalent, que rendia 15 lliures anuals: ARM, Protocols, G-429, f. 47; 1656, 20 agost.

⁷⁸ ARM, Protocols, G-357; 1636, 30 novembre: testament de Miquel Munar Oliver.

⁷⁹ ARM, Protocols, G-350; 1643, 8 abril.

⁸⁰ ARM, Protocols, G-350; 1645, 6 agost.

propietat paterna⁸¹. Una setmana després, Margalida convalidava la cessió al fill dels drets sobre l'herència del marit i hi afegia diversos censals propis, que rendien poc més de vint lliures anuals, i 150 lliures, que li havia de consignar en tres anys. Dos motius importants justificaven la donació materna. D'una banda, Guillem volia completar els estudis de medicina fora del Regne. D'una altra banda, aquell dia se signaren les capitulacions matrimonials de Guillem, menor de vint-i-cinc anys (i major de desset: en realitat, li devia faltar poc per complir la majoria d'edat legal) amb Catalina Mir Estelrich, encara una adolescent⁸². El dot que aportava la núvia era considerable, ja que arribava a les 1.400 lliures: 500 en censals (que rendien 40 lliures anuals), 500 en diners i joies, i 400 en diners (la meitat al cap d'un any, quan es celebrés el matrimoni, i l'altra meitat al cap de dos anys). L'escreix cedit per Guillem comprenia la quarta part del dot, com era costum, i cent lliures més, que afegia de voluntat pròpia. En cas de separació, per mort o per divorci, el dot tornaria a la núvia, llevat de l'escreix, que es destinava als fills.

El dia 23 del mes següent, Guillem nomenava procurador un oncle de la seva muller (per bé que no s'havia celebrat ni consumat el matrimoni), el Rnt. Gabriel Benet Mir. El motiu és explícit: Guillem estava a punt d'embarcar-se per acabar els estudis fora de l'illa⁸³. No sabem quan tornà, però era a Mallorca l'any 1652, famós per la virulenta epidèmia de pesta. Ja titulat de doctor, era reclamat pels jurats d'Algaida. Les condicions que posava el metge eren elevades: 40 lliures només arribar, 30 lliures cada any, 25 lliures més si hi havia pesta, i el trasllat de la residència de Palma a Algaida⁸⁴. Un any més tard era contractat pels jurats d'Alcúdia, en substitució d'Antoni Seguer, amb un sou de 80 lliures anuals⁸⁵. El matrimoni Munar-Mir encara residia a Alcúdia l'agost de 1660⁸⁶. En canvi, dos mesos més tard la família s'havia instal·lat a Palma⁸⁷. A més de dedicar-se a la professió de metge, Guillem tenia molta feina intentant resoldre un plet hereditari de la seva dona, i defensant els seus propis interessos⁸⁸. La següent notícia sobre el metge data del 21 de desembre

⁸¹ ARM, Protocols, B-600; 1645, 1 agost.

⁸² ARM, Protocols, P-785; 1645, 14 agost: donació universal de Margalida Tomàs i capítols matrimonials de Guillem Munar amb Catalina Mir.

⁸³ ARM, Protocols, P-785; 1645, 23 setembre.

⁸⁴ P. Mulet: "Serveis sanitaris a Algaida (segles XVII i XVIII)", *Es Saig*, 52 (Algaida, abril de 1985), 14-16.

⁸⁵ P. Ventayol: *Historia de Alcudia*, Palma, 1982, tom II, p. 262. Segons aquest historiador el contracte amb els jurats data de l'any 1654, però un any abans el matrimoni ja residia a Alcúdia, com es desprèn d'una procura de Catalina Mir a favor de l'escrivent Francesc Gronyart: ARM, Protocols, R-644, f. 330; 1653, 26 maig.

⁸⁶ ARM, Protocols, G-431, f. 147; 1660, 21 agost: concòrdia entre Pere Alçamora, prevere i beneficiat a Petra, i Catalina Mir, habitant a Alcúdia, per resoldre un plet que afectava a un censal heretat per Catalina del seu pare.

⁸⁷ *Ibidem*, f. 202 vº; 1660, 3 novembre: Catalina Mir, habitant a Palma, nomena procurador el causídic Damià Rafal.

⁸⁸ ARM, Protocols, G-432, f. 116; 1661, 26 setembre: Joana Aina Riera, muller de Joan Antoni Bacó, doctor en drets, i abans de Pere Onofre Estelrich, reconeix un dèbit a Guillem Munar de les pensions endarrerides d'un censal sobre Son Pontiró (Consell). La qüestió havia generat un plet, que ara es resolvia amb sentència favorable al doctor Munar. Aquest era representat per l'escrivent Damià Rafal.

de 1662, quan Antoni Armengol, ciutadà militar i procurador del convent de Sant Francesc de Palma, cedia al magnífic Guillem Munar una sepultura a la capella de sant Roc, “subtus organo” (sota l’orgue), que abans havia estat de l’extingida família Mataró, sempre a condició de conservar-la en bon estat⁸⁹. Quasi cent anys més tard, en aquest lloc fou enterrat el pintor Mesquida. Potser l’elecció de la capella no és casual, éssent metge l’adquiridor, ja que sant Roc era un protector de la pesta. Per altra part, demanar sepultura als franciscans no pot sorprendre si considerem l’apreci que els Munar tenien per l’oncle fra Guillem. Al segle XVIII, quan es dedicà a Sant Antoni de Pàdua, la capella fou totalment reformada.

El 25 de novembre de 1662 el doctor Munar redactava testament davant el notari Francesc Gronyart (no s’ha localitzat, tanmateix, entre els seus protocols conservats a l’ARM). Devia estar malalt, ja que poc després adquiria la sepultura esmentada⁹⁰ i va morir el mes de març de 1663. Poc després, la vídua consignà 18 lliures al rector i a la comunitat de beneficiats d’Algaida per a la celebració d’un ofici perpetu per l’ànima del marit difunt⁹¹. El dia 30 del mes de maig s’aixecava l’inventari dels béns del metge⁹². La vídua n’era usufructuària, però la propietat de l’herència era per a les dues filles vives, Margalida i Aina Maria, ja que dos albats havien mort l’any 1661 (un nen anomenat Miquel i una nena, segurament bessons) i una altra filla, Catalina, encara no havia nascut (va morir l’any 1664, poc després del pare)⁹³. La filla Margalida es casà amb Francesc Mesquida i fou la mare del pintor. L’altra contragué matrimoni amb el mercader Miquel Vidal.

D’acord amb l’inventari del doctor Munar, la casa de Palma, ubicada a la parròquia de Sant Nicolau, era de dimensions reduïdes, ja que només s’esmenten dues habitacions principals, la sala i la cambra. Tampoc no era excepcional el mobiliari. Tot indica una vida domèstica discreta que, tanmateix, no s’ajusta al patrimoni familiar. A la sala hi havia quatre cadires de repòs, un bufet de noguera, una credença de sapí, una pintura de sant Guillem. A la cambra hi trobem un llit de noguer amb tres matalassos i poca cosa més. A la resta de la casa (tot i que l’inventari no precisa les habitacions), es repartien mobles de qualitat inferior (dos llits, un bufet petit, dos miralls, diverses llumeneres, etc), la roba del difunt⁹⁴ i la del parament de la llar, i 42 llibres de medicina. No sembla que el doctor Munar tingués altres afecions literàries.

D’altra banda, el metge mantenia quasi tots els béns heretats del pare, inclosos els del germà Sebastià: les cases amb hort d’Algaida (provinents del besavi) i les terres (Son Redó, Son Horrach, la sort d’El Tresorer, N’Antiga, Na Maciana, “lo Campet”, Na Mairata, mitja quarterada de vinya als péus de Randa). En total s’ha-

⁸⁹ ARM, Protocols, G-432, f. 302; 1662, 21 desembre.

⁹⁰ Podria tractar-se d’una malaltia contagiosa, ja que en l’inventari s’esmenta roba del difunt que s’ha regalat “per la causa sospitosa de la sua malaltia”.

⁹¹ ARM, Protocols, G-433, f. 93; 1663, 22 maig. ADM, Sacramentals, Sant Francesc, I/130, D/3; 1663, 27 març.

⁹² ARM, Protocols, 6595; 1663, 30 maig: inventari de Guillem Munar Tomàs.

⁹³ ADM, Sacramentals, Sant Francesc, I/130, D/1, ff. 123 vº, 126, 134, 142.

⁹⁴ Una capa, un capell i unes sabates havien estat llegades al Rnt. Jaume Amorós, d’Alcúdia.

vien alienat nou quarterades i mitja en relació al que havia deixat Miquel Munar “del Ginjoler” a la seva mort: nou quarterades de Son Redó i mitja quarterada de vinya prop de la vila. Pel que fa als censals, el metge conservava els que li foren cedits per la mare en ocasió del seu matrimoni, tots a Algaida, els que procedien del dot de Catalina Mir, invertits a Palma, i un altre que adquirí el mateix Guillem a Consell (sobre Son Pontiró). En resum, els censals rendien anualment devers 80 lliures i el seu valor es pot calcular en prop de 1.000 lliures. Mentrestant es feia l’inventari, la vídua cobrà 132 lliures de pensions dels censals. Altres 600 lliures i escaig eren incloses entre els béns del difunt, perquè les havia pagat de la seva butxaca per fer front a les despeses del plet hereditari de l’esposa. Les joies s’avaluaven en poc més de 166 lliures. Finalment, es registrava “un quart de aigua de la tanda dita na Galiana”, comprat per 300 lliures al noble Baltasar Serra Nadal, l’any 1659. Un capmàs aproximat eleva el valor dels béns del difunt fins a 2.200 lliures, a més de la casa i les terres d’Algaida, que l’any 1700 eren valuades en 1.250 lliures.

La mare del doctor Munar va sobreviure fins al mes d’octubre de 1669. Uns dies abans havia redactat testament, malalta i d’Algaida estant. Es feu celebrar 600 misses resades i una altra cantada, a més d’instituir una missa anual a Algaida, cantada i amb orgue. Volia ser enterrada al vas de la Concepció, ja que n’era confreres-sa. Deixà llegats a diversos parents i 300 lliures a la nora, però nomenà hereves les dues nêtes vives, Margalida i Aina Maria⁹⁵. La liquidació definitiva de l’herència fou signada per les hereves l’any següent⁹⁶.

Els Mir

La muller del doctor Munar procedia d’una família instal·lada a Palma almenys des de finals del segle XVI, encara que procedia de Sa Pobla. El primer membre de la nissaga que coneixem és Gabriel Mir, capeller d’ofici. Tenia almenys sis fills: Miquel, Gabriel, Joan (capeller, com el seu pare), Francesc, Margalida (mare de Francesc Veny, sastre) i una altra filla de nom desconegut (casada amb un tal Bibiloni). Del fill Gabriel hem localitzat un testament, datat l’any 1601, que ens permet de saber que era prevere i beneficiat a la Seu⁹⁷. Un altre fill, Francesc, també era prevere i gaudia d’un benefici a Santa Eulàlia; va morir el mes de gener de 1600⁹⁸. Els seus béns, deduides totes les despeses, foren valuats en poc menys de 400 lliures, que es repartiren quatre hereus⁹⁹. Ens interessa més Miquel Mir, que treballava de capeller, com el seu pare. En sabem poques coses: que es casà amb una Marianna i que fou enterrat a l’església parroquial de Sa Pobla. Li coneixem quatre

⁹⁵ ARM, Protocols, A-665; 1669, 8 octubre: testament de Margalida Tomàs.

⁹⁶ ARM, Protocols, A-689; 1670, 27 gener.

⁹⁷ ARM, Protocols, J-83; 1601, 24 setembre: testament de Gabriel Mir, prevere. El 31 de miag de 1634 una còpia del document era pagada pel nebot Francesc Veny, per tractar-se d’un penúltim testament. Això sembla indicar que el testador havia mort feia poc temps.

⁹⁸ ARM, Protocols, 5136, f. 103: codicil de Francesc Mir. Havia redactat testament l’any 1586.

⁹⁹ ARM, Protocols, 4287; 1602, 1 febrer.

fills: Gabriel Benet, Agustina (casada amb el cirurgià Antoni Riera¹⁰⁰), Margalida (que contragué dos matrimonis, amb un tal Barceló i un tal Bennàsser) i Miquel, que continua la genealogia.

En la consolidació de la família, tant des del punt de vista social com des de l'econòmic, jugà un paper decisiu Gabriel Benet Mir (1580-1650): prevere (1599), doctor en teologia, beneficiat a Sant Jaume, comissari del Sant Ofici, prior de l'Hospital general de Mallorca, rector de Sa Pobla, director espiritual (1628) i biògraf de sor Clara Andreu¹⁰¹. El P. Mir no devia tenir gaire bona salut, ja que redactà tres testaments (1613, 1623 i 1650), sempre malalt¹⁰². Amb el temps, canvià el lloc d'enterrament i les obres pies, però ens interessen més els llegats, perquè generaren un plet difícil de resoldre. En el primer testament, el P. Mir nomenava hereu el seu pare; en el segon, elegia el seu germà Miquel, segurament per mort del progenitor. En un codicil afegit poc després, cedia també dotze lliures anuals a una neboda (filla de Miquel), sor Susanna Mir, monja del convent de Sant Bartomeu d'Inca. Finalment, el definitiu testament deixava els béns més repartits: l'usdefruit per al germà Miquel (que segurament havia heretat del pare) i la propietat per al nebot Antoni Mir (fill de Miquel), amb la condició que lliurés 150 lliures a Joana Villalonga (tercera muller de Miquel, que també tenia dret a vivenda a la casa del testador i que rebia un llegat en roba) i altres 150 lliures a un altre nebot, Bernardí Vidal. Per altra part, augmentava el llegat a la neboda monja fins a 25 lliures censals, que a la mort de la religiosa passarien a Bernardí Vidal. Aquest testament fou publicat el 25 de novembre de 1650.

Mentrestant, Miquel Mir, germà del P. Gabriel Benet Mir, que després de treballar un temps de capeller s'havia convertit en mercader, es casà tres vegades: primer, amb Aina Llodrà (†1614)¹⁰³, filla de l'argenter Joan Llodrà¹⁰⁴; segon, amb Aina Estelrich, germana de fra Antoni Estelrich (definidor apostòlic i comissari provincial dels franciscans) i besàvia del pintor Mesquida; tercer, amb Joana

¹⁰⁰ ARM, Protocols, J-83; 1591, 16 juliol: testament d'Agustina Mir. En foren marmessors el pare i l'oncle fra Gabriel Mir. Demanava sepultura en el vas del Roser de Sant Domingo. Deixava hereu el fill que esperava, mascle o femella. Només li coneixem una filla, Anna Riera Mir, casada amb Tomàs Roig.

¹⁰¹ J. M. Bover: *Biblioteca de Escritores Baleares (1868)*, Barcelona-Sueca, 1976, vol. I, p. 496. La data de naixement la dona Bover, assegurant que la família residia a la parròquia de Santa Eulàlia. Recorda que Josep Barberí (també biògraf de la religiosa) elogiava la saviesa i l'erudició del P. Mir, encara que critica la biografia de sor Clara Andreu per "falta de método, el espíritu difuso y las expresiones que entonces no chocarían y ahora son intolerables". El manuscrit en la versió castellana el conserven les monges de Sant Bartomeu d'Inca: *Relacion de la vida y virtudes de la venerable Sor Clara Andreu*. Vegeu, també, P. Fiol: *Sor Clara Andreu. Biografía*, Palma, 1993.

¹⁰² ARM, Protocols, F-685; 1615, 22 agost; 1623, 31 agost (amb un codicil de 27 de setembre de 1624); 1650, 28 desembre.

¹⁰³ ARM, Protocols, J-83; 1614, 7 agost: testament d'Aina Llodrà. Demanava sepultura a la capella de Nra. Sra. dels Angels de Sant Francesc i la celebració de 35 misses baixes, a més d'una altra missa baixa perpètua. Deixava llegats per a una germana i una neboda. No esmenta sor Susanna Mir, que ha de ser filla seva (ja que l'any 1624 era religiosa). Nomena hereus a parts iguals tres fills: Francesc, Joan i Miquel. El testament fou publicat el dia 21 del mateix mes. La dona havia aportat al matrimoni un dot de 200 lliures.

¹⁰⁴ ARM, Protocols, 5411; 1627: testament de Joan Llodrà, argenter.

Villalonga. Només hi hagué descendència dels dos primers matrimonis. D'Aina Llodrà varen néixer sor Susanna, Francesc (que va morir abans que el pare), Joan (absent del Regne des de molt jovenet) i Miquel (prevere, doctor en teologia, beneficiat a Sant Jaume des del 1644 per renúncia del seu oncle Gabriel Benet Mir). Per la seva part, Aina Estelrich només deixà dos fills, Catalina i Antoni.

L'any 1652 fou calamitós per a alguns membres de la família, sens dubte a causa de la pesta: dos d'ells moriren i un altre es posà malalt, encara que sobrevisqué uns pocs anys. El dia 8 de maig redactava testament Antoni Mir Estelrich, escriptent de professió¹⁰⁵. S'havia casat amb Margalida, filla del notari Jaume Pujol, de qui només tenia una filla, Joana (Aina Maria Nicolava). Els llegats eren els següents: a la muller li restituïa el dot, li cedia 25 lliures una sola vegada i altres 15 lliures anuals; a la germana sor Susanna li deixava cinc lliures censals; al pare li deixava l'usdefruit de tots els béns. Després, fundava un fideïcomís que acabava en la filla Joana i, quan aquesta morís, en Catalina, germana del testador. Hi havia dues qüestions per resoldre: en primer lloc, si els béns anaven a parar a la germana Catalina, el germà Miquel havia de gaudir l'usdefruit de Son Maians, al camí de Bunyola, que havia estat propietat de Gabriel Benet Mir; en segon lloc, el dot de la muller només es podia retornar a la mort del pare del testador, ja que aquest no tenia béns suficients, és a dir, quan el pare lliurés l'usdefruit de l'heretat del Dr. Gabriel Benet Mir. El testador ja era mort dos mesos més tard.

Els problemes hereditaris es complicaren amb el testament definitiu de Miquel Mir, pare de l'anterior i germà del Dr. Gabriel Benet Mir¹⁰⁶. Dels seus fills, dos havien mort (Francesc i Antoni), un altre es trobava malalt (Miquel) i un quart feia més de trenta anys que s'havia absentat del regne. De les filles, una era monja i l'altra, casada amb el metge Guillem Munar, es convertia lògicament en l'hereva. Tanmateix, el testador no oblidava la resta de la família: a sor Susanna li llegava la legítima i deu lliures censals (que a la seva mort s'havien de destinar a misses); deixava al fill absent la legítima i, només si tornava a Mallorca, la meitat de les rendes censals; al fill Miquel, li corresponien la legítima i l'usdefruit de tots els béns; a la muller, Joana Villalonga, li pertocaven setze lliures censals, roba, mobles, algunes joies i aliments suficients per a la resta de la seva vida. Finalment, el testador afegia llegats menors per a un nebot i dues filloles. La millora de la situació familiar (per mèrits propis, però sobretot per l'usdefruit dels béns del Dr. Gabriel Benet Mir) es palesa en les mil misses que s'havien de celebrar per l'ànima del difunt, a més d'altres dues misses perpètuas amb diaca i sotsdiaca, música d'orgue i cants (a Sant Nicolau i al Carme). El testador moria al cap d'un mes, el 13 d'agost de 1652.

Per la mateixa època, redactà testament un fill de l'anterior. Es tracta del prevere Miquel Mir Llodrà, doctor en teologia i beneficiat a Sant Jaume, que nomenà

¹⁰⁵ ARM, Protocols, R-659; 1652, 8 maig: testament d'Antoni Mir Estelrich, escriptent.

¹⁰⁶ ARM, Protocols, M-1437, f. 350; 1652, 11 juliol: testament de Miquel Mir, mercader. Havia redactat un primer testament el 12 de desembre de l'any 1650, en què nomenava hereu el fill Antoni (ARM, Protocols, M-1437, f. 347).

hereva la seva germanastra Catalina¹⁰⁷. Tres anys més tard, renunciava a l'usdefruit dels béns paterns, que també cedia a la germana. En la donació es contemplaven els drets dotals de la mare i l'usdefruit de Son Maians (en total, quatre quarterades de terra). Sols es reservava el dret de legítima de l'herència paterna (tot i així, els interessos des del dia de la mort del pare també els cedia a la germana) i el dret d'habitar en les cases paternes, ubicades al carreró del Senyor Inquisidor, a la parròquia de Sant Nicolau. A canvi, Catalina –que estava representada pel seu marit, el doctor Munar–, es comprometia a pagar tots els deutes de l'herència i consignar 40 lliures anuals al donant, si vivia a Mallorca, o 50 lliures, si residia fora de l'illa¹⁰⁸.

Així les coses, Catalina es convertia en la gran beneficiària dels testaments dels pares i dels germans. Sens dubte degut a la seva poca experiència, ja que devia tenir poc més de vint anys, deixà els afers familiars en mans del marit, el metge Munar, uns deu anys més vell. El matrimoni, estipulat l'any 1645, quan la núvia era una adolescent, potser havia estat arreglat pels respectius oncles, fra Guillem Munar i fra Antoni Estelrich, dues personalitats de prestigi del convent de Sant Francesc. El cas és que Catalina nomenà procurador el marit a tots els efectes el 24 de juny de 1653, en presència del notari Jaume Fe. De llavors ençà, el doctor Munar gestionà l'herència de la dona, fins i tot esmerçant-hi diners propis. Així, per exemple, l'abril de 1655 pagava les obres pies del sogre i nomenava procurador el notari Jaume Pujol (pare d'una cunyada) per cobrar les pensions del benefici del Dr. Gabriel Benet Mir¹⁰⁹.

Això no obstant, s'havia presentat un problema: la cunyada Margalida Pujol reclamava els seus drets hereditaris sobre els béns del marit (per haver mort recentment la filla Joana, encara nena), els del sogre i els del Dr. Gabriel Benet Mir. Abans de morir, el doctor Munar lliurà dotze albarans al notari Francesc Gronyart que ens permeten resseguir la solució del litigi. Quasi totes les èpoques foren signades pel notari Pujol, en nom de la filla¹¹⁰. Per començar, el 10 de gener de 1655, Munar cedia a la cunyada 400 lliures, a canvi de la renúncia sobre l'heretat de l'escrivent Antoni Mir. A més, havia pagat poc més de 26 lliures per la sepultura i les medicines (pagades a l'apotecari Guillem Alba) destinades al cunyat Antoni, a més d'altres 12 lliures i escaig que Antoni devia al passamaner Rafael Pomar. Poc més tard, el 28 d'abril del mateix any, Margalida rebia la porció que li expectava dels mobles del Dr. Gabriel Benet Mir. En total eren 45 lliures i escaig, compreses les 11 lliures en què s'avaluaren dues pintures que figuraven l'Anunciació i santa Margalida. El 14 de febrer de 1656, Margalida rebia altres 150 lliures, a canvi de les pretensions que poguessin tenir terceres persones sobre els seus drets hereditaris.

¹⁰⁷ ARM, Protocols, R-659; 1652, 9 juliol: testament de Miquel Mir Llodrà, doctor en teologia. En foren marmessors el pare, el cunyat Guillem Munar, D. Diego Salcedo i mn. Pere Crespí. Demanava sepultura al vas dels preveres de Sant Jaume. Manava celebrar 800 misses baixes.

¹⁰⁸ ARM, Protocols, R-1063; 1655, 22 abril.

¹⁰⁹ *Ibidem*; 1655, 24 abril.

¹¹⁰ ARM, Protocols, 6586; 1662 (però per error diu 1663), 28 desembre.

Finalment, restava per resoldre la disputa sobre els béns de Miquel Mir, pare de Catalina i sogre de Margalida. Ara les coses eren més complicades, perquè hi havia dubtes sobre la possible mort de Joan Mir Llodrà, absent del regne, com ja s'ha dit. Tampoc no era senzill aclarir si Margalida podia optar a la legítima de la filla difunta, "sobre lo qual ha recaigut el dubium iuris", diu el document¹¹¹. A la fi, s'arribà a una concòrdia gràcies a la bona voluntat de dos àrbitres, ambdós doctors en drets: Nicolau Mora Mulet, per part de Margalida, i Cosme Prohens, per part de Catalina. Primer, però, fou necessari establir el cos hereditari de Miquel Mir (en exclussiva, perquè les altres herències eren independents i ja s'havien resolt). Els comptes resumits són els següents. En l'actiu es computaven 800 lliures de la casa de la parròquia de Sant Nicolau, 163 lliures dels mobles, 1.847 lliures en censals, 1.004 lliures de crèdits, 350 lliures de pensions de censals i 1.000 lliures del dot de Catalina (la resta, 400 ll., encara no s'havien consignat a Guillem Munar). El passiu estava integrat per 200 lliures del dot d'Aina Llodrà (que pertanyien a l'heretat de Miquel Mir Llodrà), 24 lliures d'una procura i 692 lliures de deutes diversos (la majoria a l'heretat del Dr. Gabriel Benet Mir). Tot plegat, l'herència equivalia a 4.490 lliures netes. La legítima (una tercera part) eren 1.496 lliures, de manera que a Margalida li pertocava una quarta part, això és, 374 lliures (els altres tres hereus eren Catalina, sor Susanna i Miquel Mir Llodrà). Calia afegir-hi les pensions dels censals, que es calculaven a una mitjana del sis per cent, transcorregudes entre 1652 i 1656, i els interessos corresponents. En total, Catalina havia de pagar a la cunyada poc més de 253 lliures, que li compensava amb censals. Una època datada el 24 d'abril de 1657 ens informa que Margalida havia rebut de la cunyada, o més aviat del cunyat Guillem Munar, 844 lliures i escaig per tots els drets hereditaris¹¹².

En canvi, els altres germans vius de Catalina no resultaren cap impediment, ja que el Dr. Miquel Mir Llodrà la nomenà hereva, mentre que sor Susanna anava cobrant les rendes censals que li havien estat adjudicades. El 28 de juliol de 1656, Catalina cedia a la germana monja censals per valor de 10 lliures¹¹³, i el 4 d'abril de l'any següent Guillem Munar li consignava 36 lliures de pensions ja caigudes. Poc després sor Susanna degué morir, perquè el monestir de Sant Bartomeu d'Inca rebia el llegat de la religiosa¹¹⁴. Per manca d'alguns inventaris, no és fàcil de calcular el patrimoni que reuní Catalina Mir, ja que als béns que li restaven del pare (més de 4.000 lliures) s'han d'afegir els procedents dels germans Miquel i Antoni, de la mare i de l'oncle Gabriel Benet Mir. Així estaven les coses quan va morir el doctor Munar, deixant la vídua amb dues filles petites. Ja més experimentada, Catalina va mantenir el control del patrimoni. Per exemple, l'any 1663 llogava per quatre anys o esplets el rafal anomenat Son Oliva a Gabriel Palmer. La possessió tenia quize quarterades, incloses les quatre que formaven Son Maians i les tres que havien estat

¹¹¹ ARM, Protocols, 6582, f. 52; 1656, 24 agost.

¹¹² *Ibidem*, f. 130; 1657, 24 abril.

¹¹³ *Ibidem*, f. 31; 1656, 28 juliol.

¹¹⁴ ARM, Protocols, 6583, f. 339; 1659, 30 novembre.

de D. Antoni Orlandis. La vídua Munar aportava al contracte la casa, el dret d'aigua, dues mules (filles d'egua), un ase i dues mil somades de fems. A canvi, havia de rebre anualment 153 lliures en diners, un parell de capons, una barcella d'ametlles, una barcella de faves i tota la fruita que li vengués de gust. A més, tenia la facultat de sembrar-hi tot allò que trobés convenient¹¹⁵. Pel testament de Catalina, sabem que l'any 1693 la possessió estava arrendada a Antoni Cànaves i a la seva muller, Margalida Palmer.

Mesquida-Munar

Com hem dit, les dues filles del Guillem Munar i Catalina Mir que arribaren a l'edat adulta es deien Margalida i Aina Maria, és a dir, els respectius noms de les àvies paterna i materna. Totes dues podien aportar dots dignes al matrimoni, de manera que es casaren amb mercaders que gaudien d'una posició equivalent. Aina Maria (ca. 1652-1692) va contreure matrimoni amb Miquel Vidal Busquets, un mercader que residia a la parròquia de Sant Miquel¹¹⁶. Dels seus fills podem recordar, almenys, Miquel, doctor en drets, i Guillem, mercader com el seu pare. Sembla que la família s'extingí quan a la segona meitat del segle XVIII Margalida Vidal Vives¹¹⁷ es casà amb Joan Ferrà de la Mola, d'una família oriünda d'Esporles.

La germana major, Margalida (ca. 1650-1727), maridà amb Francesc Mesquida Ferrer. La parella va tenir dos fills: Joan Antoni, que va nèixer l'any 1673, i Guillem, dos anys més jove i pintor d'ofici. L'hereu consta com a clergue l'any 1694, encara que després es dedicà a la mercaderia. L'any 1709 residia a la casa familiar¹¹⁸, però el 1727 era absent del Regne (sembla que residia a Itàlia) i segurament ja no tornà a l'illa, per la qual raó heretà els béns familiars el seu germà Guillem. Quan tornà a Mallorca, el pintor es titulava mercader, bé perquè volia evitar enfrontaments amb el gremi d'artistes, bé perquè se sentia responsable del patrimoni familiar i en valorava la continuïtat.

Catalina Mir no va tenir gaire tacte a l'hora de distribuir els béns de la casa, i això provocà un conflicte entre les seves dues filles, que no es va resoldre fins a l'any 1700, quan Aina Maria ja havia mort. L'any 1665, Catalina cedia a Margalida com a dot cent lliures de rendes censals (en total, quinze censals valorats en 1.550 lliures) i la meitat dels seus béns, encara que es reservava 500 lliures¹¹⁹. En el moment de la cessió hi era present el nuvi, però no la núvia. Després, Aina Maria utilitzà aquest argument per impugnar la donació: això és, que Margalida no l'havia acceptada personalment. Per la seva part, els pares del nuvi cedien a aquest tots els

¹¹⁵ ARM, Protocols, 6586, f. 124; 1663, 2 setembre.

¹¹⁶ Era fill d'un mercader homònim i de Marianna Busquets. L'any 1665 es declarava hereu del seu avi Joan Baptista Clar, de Lluçmajor: ARM, Protocols, M-1658; 1665.

¹¹⁷ Era filla de Guillem Vidal, doctor en drets, i de Francisca Vives Morei. A través d'un germà, Joaquim, era cunyada de Joaquina Bravo Mesquida, néta del pintor Mesquida.

¹¹⁸ ARM, Reial Patrimoni, 4174, Fogatge de la parròquia de Sant Jaume, 1709-10: carrer de Sant Jaume al Born (...) Juan Antoni Masquida mer(cader).

¹¹⁹ ARM, Protocols, M-1601; 1665, 27 setembre i 30 setembre.

béns de la casa; ja que la donació havia de tenir efecte a la mort dels progenitors (que es reservaven també 650 lliures), els nuvis podien residir a la casa del carrer dels Àngels.

L'any següent, Catalina dotava l'altra filla, Aina Maria, que es casava amb Miquel Vidal: li cedia tots els seus béns, incloses les terres de Son Oliva i Son Maians, i cent lliures de rendes censals (els quals eren valorats en 1.267 lliures). Ara, Catalina es reservava 400 lliures, les cases moblades que habitava, diverses rendes censals i l'usdefruit de les propietats dels Munar a Algaida. Passat un temps, Aina Maria reclamà tots els béns materns, ja que considerava invàlida la donació feta a la germana. També exigia la meitat dels béns paterns, perquè la mare n'havia perdut l'usdefruit, quan es casà en segones núpcies (entre 1666 i 1670) amb el mercader Mateu Roca.

Abans de casar-se de nou, la mare intentà arbitrar una solució amical entre les filles, oferint un pacte que incloïa una divisió equitativa dels béns¹²⁰. La concòrdia no arribà fins a l'any 1670¹²¹. Les dues germanes volien evitar les despeses inherents a tots els plets, i altres conseqüències habituals que se'n derivaven ("odis, rencors y malas voluntats entre les pars litigans"). Els pactes signats eren els següents: en vida de Catalina, la filla Margalida podia disposar de cent lliures de rendes censals, ja que en realitat pertanyien a l'heretat del pare; calia dividir a parts iguals l'herència paterna (casa i terres d'Algaida); Aina Maria podia gaudir de la resta dels béns paterns i materns fins a la mort de la mare; i, un cop desapareguda aquesta, es faria una nova divisió a parts iguals del que no s'hagués repartit, amb la condició que Aina Maria pogués esdevenir propietària de Son Oliva (procedent de l'herència del Dr. Gabriel Benet Mir). La concòrdia recorda que ja s'havien partit l'heretat de Margalida Tomàs, l'àvia paterna, i que Margalida Munar devia a la germana 150 lliures per una provisió del veguer de la ciutat.

Catalina Mir redactà testament l'agost de 1693. Era vídua per segona vegada del mercader Roca, però elegí sepultura en el vas del primer marit, a Sant Francesc de Palma. Manava celebrar 500 misses baixes, deixava alguns llegats menors i nomenava hereu el fill Pere Antoni Roca, mercader, casat amb Eleonor Campaner¹²². Abans de morir cedia al mateix fill 800 lliures que li devien les filles Margalida i Aina Maria (aquesta, difunta) de la reserva establerta en les donacions dotals¹²³. Catalina va morir el 22 de juliol de 1695, a les tres de la matinada. Tres anys abans havia finat la seva filla Aina Maria¹²⁴.

¹²⁰ ARM, Protocols, M-1604; s.d.: "Lo que ofereix la Sra. Catalina Munar y Mir vídua per partit y amigable composició a la Sra. Margalida Mesquida y Munar sa filla..."

¹²¹ ARM, Protocols, B-687, f. 677 vº; 1670, 11 octubre.

¹²² ARM, Protocols, S-1865; 1693, 12 agost: testament de Catalina Mir Estelrich.

¹²³ ARM, Protocols, S-1863 (repetit S-1859); 1693, 17 novembre.

¹²⁴ ARM, Protocols, P-799, f.323; 1692, 6 juny: testament d'Aina Maria Munar Mir. Fou sepultada en el vas dels Vidal de l'església de Sant Miquel. Entre els marmessors apareix la germana Margalida, senyal del restabliment de les bones relacions fraternals. Nomenava hereu el fill que designés el marit. Va morir el 21 de juliol del mateix any.

L'any 1700, Margalida Munar signava una definitiva concòrdia per al repartiment dels béns familiars amb el cunyat Miquel Vidal. Deixant de banda els béns amitjanats en ocasions anteriors, ara es computaven les terres i cases de Son Oliva (3.800 lliures), els censals d'Algaida (avaluats en 1.250 lliures, a més de 300 lliures de pensions caigudes), les cases dels Mir a la parròquia de Sant Nicolau (550 lliures), els censals (807 lliures) i els alous (44 lliures) de Margalida Tomàs, i les terres algaidines dels Munar (1.250 lliures). Tot plegat, suma poc més de 9.000 lliures. Calia deduir 454 lliures rebudes per Vidal en forma d'ordi, tàperes, ametlles, figues, xeixa i aigua, i 343 lliures cobrades per Margalida de pensions censals. El vidu d'Aina Maria elegia el rafal Son Oliva i diversos censals fins a un valor de 4.491 lliures. La seva cunyada prenia la resta, avaluada en 4.520 lliures. La diferència era compensada per les servituds de les respectives propietats. Encara, per equilibrar la divisió, Miquel Vidal havia de pagar 55 lliures a Margalida. Tanmateix, aquesta li cedia un censal per acabar de pagar el deute de 150 lliures decretat pel veguer uns anys enrere. Finalment, s'acordava que les pensions caigudes encara no cobrades (503 lliures) se repartirien a parts iguals.

Mentrestant, havia mort Francesc Mesquida, pare del pintor. En el seu testament, redactat quatre dies abans de finir, nomenava hereva la muller, amb la condició que, quan aquesta morís, els béns passassin als fills. Volgué ser enterrat en el vas dels Boscà ("mos majors") de la Seu i ordenà celebrar 300 misses¹²⁵. Per desgràcia, no s'ha localitzat l'inventari del mercader. Tanmateix, sembla que el patrimoni familiar havia minvat. Almenys es conservaven dues cases de Palma, la del carrer dels Àngels i la de la plaça de la Seu. Cal afegir-hi un hort, situat prop de la Riera. L'any 1697 la vídua l'arrendava per set anys a Cosme Orell, hortolà de Campos, a canvi de 30 lliures anuals; a més, durant el primer any, la propietària volia fruita fresca cada dia, mentre que per als altres sis anys es conformava amb el producte d'una llimonera, una parra, un codonyer, una prunera, tres parades de fraules i quatre rosers (un de blanc, un de vermell i dos de grocs)¹²⁶. D'altra banda, Francesc Mesquida tenia algun deute: el seu llogater Corneli Bolcool, un argenter del Brabant, li havia prestat més de 400 lliures, de les quals la vídua havia de retornar-ne 300 en un termini de catorze anys, al cinc per cent d'interès¹²⁷.

En qualsevol cas, Margalida gaudia de la total propietat de l'herència del marit i actuava en conseqüència, ja sigui nomenant procurador¹²⁸, ja sigui venent censals¹²⁹. En altres ocasions, Margalida reclamava els drets (en forma de pensions

¹²⁵ ARM, Protocols, S-1865, f. 293 vº; 1696, 25 abril: testament de Francesc Mesquida Ferrer.

¹²⁶ ARM, Protocols, Ll-350, f. 185; 1697, 28 maig.

¹²⁷ ARM, Protocols, Ll-460; 1696, 14 desembre: testament de Corneli Bolcool. Vegeu, també, M. Carbonell, *op. cit.*

¹²⁸ ARM, Protocols, S-1860; 1696, 1 juny i 8 agost: nomenament de procurador en les persones del notari Joan Campamar i del fill Joan Antoni Mesquida (en aquest cas, actuà de testimoni l'argenter Bolcool); Protocols, B-958; 1697, 28 gener: nomenament de procurador en la persona de Joan Llompart, notari.

¹²⁹ ARM, Protocols, Ll-351; 1699, 30 abril; Ll-353; 1703, 10 juliol. En la segona ocasió la venda estava destinada a satisfer un debitori signat el 15 de març de 1700, a Roma, pel pintor Guillem Mesquida.

censals, per exemple) sobre la seva herència¹³⁰. La mare del pintor redactà dos testaments en presència del notari Joan Llompart, el 26 d'agost de 1703 i el 31 d'octubre de 1727¹³¹. Va morir el 2 de desembre de 1727, devers les quatre de la matinada i fou sebollida en el vas dels Boscà de la Seu. En el primer testament nomenava hereu el fill Joan Antoni. Deixava al fill pintor cinc sous de legítima, roba de casa i alguns mobles (sis cadires negres, un bufet de garrover “de les Indies”, una caixa gran i una altra petita). En el segon i definitiu testament mantenia l'ordre de successió, amb la condició que l'hereu, aleshores resident fora del regne, tornés a Mallorca, “y morint aquell sens infans o ab infans y no venint a viure en Mallorca, en tal cas instituesch y hereu meu fas, tant de la mia heretat com la de dit mon marit a Guillem Mesquida, mon fill”.

Desconeixem si Joan Antoni tornà algun cop a l'illa, però hem de suposar que no, ja que el patrimoni familiar passà a mans del pintor. En absència dels fills, varen tenir cura de l'heretat els marmessors, que –a més dels fills– eren D. Antoni Orlandis, prevere i beneficiat a la Seu, i tres mercaders (Pere-Joan Rius, Jaume Manente i Antoni Sureda). Així, el 10 de gener de 1728, Orlandis i Sureda nomenaven procurador l'escrivent Pere Antoni Tomàs per cobrar totes les pensions censals de la difunta, a partir d'una llista detallada que li lliuraren¹³².

L'inventari dels béns de Margalida detalla a bastament les propietats que heretà el pintor, ja que també inclou el que restava de l'herència dels Mesquida¹³³. El document permet formular una primera conclusió: s'havien alienat propietats immobles (la casa dels Mir a Palma, per exemple), mentre que s'havia conservat –i fins i tot augmentat– la inversió en censals (fins a 45 es comptabilitzen en l'inventari). Es mantenien les cases del carrer dels Àngels i les de la parròquia de l'Almudaina, “al cantó de la plaça de la Seu davant de les armes, que se troben conduïdes per ànnua mercè de 24 lliures, les quals se troban consignades a la confraria de Sant Pere i Sant Bernat de la Seu”. D'altra banda, les terres algaidines també s'havien reduït (o, potser, bescanviat per altres terrenys). Es relacionen una sort de terra dita “Na Llarga”, una propietat dita “Los Clapers”, i una altra sort de terra dita “El Figueral” annexa a El Tresorer. Finalment, en el patrimoni s'integrava una partida d'alous a Sineu per valor de 70 lliures.

L'immoble més important era la casa del carrer dels Àngels. Constava de les cases majors, ben amoblades i decorades, de dues botigues, una algorfa i un estudi. Les cases majors no havien sofert canvis estructurals importants, encara que s'endevina una reforma al pis baix, amb l'obertura d'una botiga i la inclusió d'un estudi (amb una cambra a sobre d'aquest estudi). Segurament, la remodelació respon a la professió de Francesc Mesquida, mercader, a diferència de l'activitat notarial del seu pare i del seu avi. A la sala hi havia onze cadires de repòs, tres tambu-

¹³⁰ ARM, Protocols, LI-355; 1707, 7 desembre: concòrdia sobre les pensions caigudes d'un censal incorporat a l'herència de Margalida Tomàs, l'àvia paterna de Margalida.

¹³¹ M. Carbonell, *op. cit.*

¹³² ARM, Protocols, LI-369; 1728, 10 gener.

¹³³ ARM, Protocols, LI-377; 1727, 9 desembre: inventari de Margalida Munar Mir.

rets, una arquimesa, un gran bufet de noguer i nou pintures (cinc de tema religiós i quatre paisatges). En una segona habitació de dimensions notables (“quadra”) hi trobem cadires, tamburets, tres bufets, dos miralls. També hi apareixen dues dotzenes de quadres, d’iconografia molt variada: onze de devoció (inclosa una estampa del Davallament), vuit paisatges (sense detallar, llevat d’un “retaula de la isla de Mallorca, sens vasa”), una batalla, una mitologia (Rapte d’Elena), una pintura de gènere (“gall i gallina”) i un retrat. És possible que algunes d’aquestes pintures fossin de mà de Guillem Mesquida. Sens dubte ho era “un retrato figura de Guillem Mesquida son fill sens vasa”. Es tracta de l’autoretrat (robat recentment), que l’artista pintà l’any 1698 de Roma estant i envià a la seva mare dos anys més tard. El pintor reconeixia que el retrat “està mal fet, perquè són quasi dos anys que és fet, però em sembla molt”. En efecte, és una pintura de dibuix correcte, però de tècnica poc refinada, pròpia d’un bon aspirant a pintor.

En el dormitori de la difunta també hi havia obres de devoció (pintures de l’Ecce Homo i de sant Jeroni, un Crucificat, una Mare de Déu en baixrelleu, etc) i almenys cinc retrats, entre els quals s’esmenta “un retrato figura del Sr. Fco. Mesquida, sens vasa”). En un estudi ubicat al costat de la sala hi trobem tres tamburets de pell “a la francesa”, diverses estanteries amb desset llibres de comptes, una dotzena de pintures, dues pedres de jaspi, mesures variades (almuds, per exemple) i, com era d’esperar en la casa d’un pintor, “una caxe ab pany y clau de sapí ab baulles a cada cap de ferro, dins la qual eya una caxeta petita que són dos cubertas ahont se troban differents dibuxos y un llibre explicatió de ells qui ensenya les regles de pintar” (difícil d’identificar a partir d’una descripció tan genèrica). Altres vint pintures apareixen en una cambra situada sobre l’estudi esmentat, la majoria de temàtica profana (dues batalles, una “arboleda”, dotze pintures de “figures, paisos i batalles”). Després, es descriu el rebost, la cambra de la criada, el porxo, el corral de l’hort i dues botigues. En la botiga petita s’hi guardava llenya, sobretot. En l’altra, hi havia materials que poden estar relacionats amb el mercader Francesc Mesquida o amb el seu fill pintor, com vases i bastiments de quadres.

Els descendents del pintor

Del matrimoni celebrat entre Guillem Mesquida i la veneciana Elisabetta Massoni varen nèixer cinc fills: Francesc, Teresa, Marianna, Clementina i Margalida. Clementina va nèixer a Alemanya, quan el seu pare estava al servei de l’Elector Climent August de Wittelsbach, però va morir d’infantil edat. Les altres tres germanes es casaren amb militars castellans, dos dels quals almenys estaven destinats a Alcúdia. La més jove, Margalida (1741-63), que havia nascut a Palma (sorpren, però, l’edat avançada que tenien els pares) es casà l’any 1761, a Alcúdia, amb Miguel de Velasco y Damayo, natural de Fontiveros (província d’Avila) i vidu d’Antonia Espinosa¹³⁴. Aquesta filla del pintor va tenir dos fills, Ramon i

¹³⁴ ADM, Sacramentals, Alcúdia, I/2, M/6: 1761, 13 desembre.

Margalida, abans de morir prematurament. Se sap que l'any 1786 Ramon de Velasco Mesquida era mariner al servei del rei. Marianna (a vegades citada com Aina Maria) va nèixer segurament a Venècia. Es casà a Mallorca amb Alonso de Soto Vidal, sergent d'infanteria. No ens consta que tingués descendència.

Per la seva banda, Teresa Mesquida s'havia casat amb Juan Bravo, sergent major d'Alcúdia. Havien tengut un fill, anomenat Francesc, que va morir molt aviat i que fou enterrat a la capella del Sant Crist de la parroquial alcudienca. L'any 1752 el militar sol·licitava permís per construir a la mateixa capella un sepulcre, ornamentat amb l'escut familiar¹³⁵. El marit va morir l'any 1764, mentre que la muller va viure fins al 1800¹³⁶. Del matrimoni només va sobreviure una filla, Joaquina Bravo Mesquida (Alcúdia, 1755-Palma, 1835), que va heretar el que restava del patrimoni familiar dels Mesquida, llevat dels dots o llegats que corresponien a les seves ties.

Ja l'any 1778, Joaquina havia rebut tots els béns mobles i immobles de la mare, en ocasió del seu matrimoni amb Joaquim Vives Morei, fill d'Antoni Vives Mayol, un metge solleric instal·lat a Palma, i de Coloma Morei Servera, filla del notari i ciutadà militar Miquel Morei. El mateix dia, els nuvis es feren donació mútua de l'usdefruit dels béns compartits¹³⁷. Tanmateix, Teresa es reservà 300 lliures, que esmerçà, d'acord amb el seu testament (1794), en obres pies¹³⁸. En particular, recordava a la filla l'obligació de celebrar un ofici anual a la parròquia d'Algaida en memòria del besavi Guillem Munar, com la testadora mai no havia deixat de practicar. Si sobrava algun dobler, havia de ser per un nét i fiol, Joan Vives Bravo.

Abans de casar-se, Joaquina feu valer la seva condició de filla de militar, òrfana i sense recursos econòmics, per optar a un sorteig instituit per Matilde Bustamante y Guevara, resident a Barcelona, en el seu testament de 1759. El sorteig no es va celebrar fins a l'any 1777. De Mallorca estant, s'hi varen presentar Magdalena Vallejo, filla d'un capità d'infanteria, Catalina i Maria Rita Espinosi, filles d'un alferes de dragons, Isabel i Catalina Baró, filles d'un tinent de dragons, i "Dna. Joaquina Brabo, donzella, residente en Palma, de edad veinte y dos años, hija de Dn. Juan Brabo, sargento mayor de la Plaza de Alcudia". En total, es comptaven 94 candidates, però després encara s'afegiren altres noms, que no s'havien considerat abans per descuit. A la fi, hi participaren cent donzelles, però només quinze foren les afortunades i es repartiren les 8.367 lliures consignades per la testadora. El sorteig es celebrà el 28 de maig de 1777: en vuitè lloc sortí elegida Joaquina Bravo¹³⁹. Un cop arribada la notícia, Joaquina, d'Algaida estant, nomenà procurador el patró

¹³⁵ ARM, Protocols, R-1236, f. 45; 1752, 13 octubre.

¹³⁶ ADM, Sacramentals, Sant Jaume, Defuncions I/74, D/16; 1800, 30 juliol.

¹³⁷ ARM, Protocols, M-2219; 1778, 20 novembre.

¹³⁸ M. Carbonell, op. cit. La testadora va ser enterrada en el vas del seu gendre, Joaquim Vives, al convent del Carme. Nomenà marmessors la filla i el gendre i demanava la celebració de 300 misses. Vegeu, també: ADM, Sacramentals, I/74, D/16, Sant Jaume, Defuncions, f. 36; 1800, 30 juliol.

¹³⁹ AHPB (Arxiu Històric Protocols Barcelona), Pere Màrtir Golorons, manual contractes 18 (1777).

Joan Antoni Aloy per cobrar a Barcelona el premi¹⁴⁰. Dues setmanes més tard, el mallorquí rebia 6.000 rals de mans dels marmessors de Matilde de Bustamante, després de presentar la procura i un certificat expedit pel sagristà del convent del Carme de Palma, on es feia constar que Joaquina havia combregat el dia del sorteig (un requisit indispensable) i que s'havia casat sols després de celebrada la rifa¹⁴¹.

Els testaments de Guillem Mesquida i de la seva muller no s'han conservat entre els protocols del notari Onofre Gomila conservats a l'ARM¹⁴². Tanmateix, per altres documents sabem que l'hereu del matrimoni fou el fill Francesc, de qui es tenen escasses notícies¹⁴³. Es formà professionalment amb el seu pare, a qui devia ajudar, per bé que les pintures que li coneixem revelen molta menys destresa. Després, Francesc s'ordenà sacerdot i fou comissari del Sant Ofici. A la mort del pare, Francesc sol·licitava a l'Ajuntament de Palma la ciutadania, que li fou concedida¹⁴⁴. Pel que fa a l'herència, el prevere no sempre actuà amb honestat. L'any 1778 cedí tots els seus béns a la germana Marianna, amb efecte "post mortem", reservant-se 250 lliures¹⁴⁵. Per raons que desconeixem, cinc anys més tard transferia els béns a la neboda Joaquina Bravo i al seu marit Joaquim Vives, reservant-se 150 lliures, vivenda en els estudis de l'entrada de la casa familiar i el manteniment diari (menjar, beure, roba neta, un vestit de cap a péus de carrer i de casa)¹⁴⁶. Els nebots prengueren possessió de la casa, que estava en mal estat, i n'emprengueren la reforma: "en atenció que las mias casas amenasavan ruina pasaren V. Ms. dits mos nebots a comprondrer las teuladas y a fer varios remendos presisos y necesarios per la sua conservació y per alsar las matexas tenen desfet una cantonada de ellas qui amenasava una gran ruina, per tot lo qual y per vestirme tenen gastat pasadas de cent cinquanta lliuras sens contar moltas pedras y llenyams que per dit efecte tenen comprats...".

Quan els nebots conegueren la donació feta a la tia Marianna aturaren les obres i deixaren la cantonada al descobert, la qual cosa feia perillar aquell tram i perjudicava a Teresa, germana del prevere i mare dels donataris, "per ser suas proprias las botigas qui se troban baix de dit descubert" (és a dir, les tres botigues adjuntes a les cases majors, que li havien estat cedides per l'hereu, l'any 1772). Era necessari arribar a un acord. Els nebots s'obligaren a seguir les obres fins a gastar-hi 200 lliures (que Francesc havia de tornar en forma de censals) i, a canvi, la donació feta als

¹⁴⁰ ARM, Protocols, M-2219, f. 59; 1778, 1 desembre.

¹⁴¹ AHPB, Pere Màrtir Golorons, manual contractes 19; 1778, 15 desembre.

¹⁴² Vegeu, però, ADM, Sacramentals, Sant Jaume, I/74, D/6, ff. 113 i 124 vº: obres pies de Guillem Mesquida, mercader (sic), i d'Elisabet Massoni, vídua de Guillem Mesquida, mercader (sic).

¹⁴³ ARM, Audiència, Sentències, llibre 409, f. 35 vº (1749). Sentència favorable a Francesc, fill de Guillem Mesquida, mercader (sic), sobre cinc quarteres de forment censals sobre Son Móra Negri de Porreres, procedents de l'herència del notari Joan Antoni Mesquida Boscà, abans del prevere Francesc Mesquida Boscà, i abans de Pere Joan Olesa.

¹⁴⁴ AMP (Arxiu Municipal Palma), Pedimientos, 1747, f. 111; 1747, 15 desembre

¹⁴⁵ ARM, Protocols, F-1183, f. 115; 1778, 20 novembre. El mateix dia, Francesc nomenava procurador el seu cunyat Alonso de Soto Vidal, sergent d'infanteria destinat a Mallorca, ja retirat.

¹⁴⁶ ARM, Protocols, M-2220; 1783, 4 gener.

nebots seria vàlida fins a la mort del donant¹⁴⁷. En les seves obres pies (1786), Francesc declarava hereus donataris la germana Marianna i el marit de la neboda, Joaquim Vives¹⁴⁸.

A mitjan segle passat encara subsistia una part del patrimoni dels Mesquida-Munar, tant a Palma com a Algaida. A la mort de Joaquim Vives (1821)¹⁴⁹, i de Joaquima Bravo (1835)¹⁵⁰, les herències paterna i materna passaren al fill primogènit, anomenat Joan. Després, els Vives continuaren habitant la casa del carrer dels Àngels fins al segle actual. En qualsevol cas, el pintor Mesquida en gaudí poc temps, perquè, com és prou sabut, només va residir de forma continuada a Mallorca entre 1739 i 1747. A més, no devia necessitar el patrimoni familiar. Poc després d'establir la seva residència a Itàlia ja podia mantenir la família amb els guanys que obtenia com a pintor. L'any 1744, el pintor pagava talla general per un valor aproximat a 2.800 lliures¹⁵¹. Certament, no es pot comparar aquesta xifra amb les avaluacions de cases dels nobles locals (quasi 132.000 lliures en el cas de Gaspar de Villalonga Mir), però també es distancia de la més freqüent entre els artistes (la talla més important pertoca en aquell temps a l'escultor Joan Antoni Oms, per 785 lliures). No ens ha d'estranyar que el pintor tornés a l'illa "con muchísimo fausto", com assegurava Bonaventura Serra¹⁵². El cronista també ens aporta notícies de la forma de vida del pintor, que converteix definitivament en un cavaller: "Su porte, atención y cortesía le conciliaron las voluntades de muchos, y así tenía muchos amigos y otros que frecuentaban su casa, singularmente de caballeros, por sólo el interés que lograbán con el gusto de su conversación, y los primeros de sus rasgos. Era hombre muy noticioso en todo género de historias y de una felicísima memoria. Tenía unos chistes que prontísimamente se le ofrecían muy bellos y muy agudos, aunque tal vez salados, pero no que ofendiese; y sobre todo era un hombre de una gran veracidad y sanísima intención".

¹⁴⁷ *Ibidem*; 1783, 22 febrer.

¹⁴⁸ M. Carbonell, *op. cit.* Foren marmessors de Francesc Mesquida el nebot Ramon de Velasco i les dues germanes vives, Teresa i Marianna. Fou enterrat al cementiri del Camp Roig, en el solar de la Misericòrdia, ja que l'any 1784 havia cedit la sepultura familiar de l'església de Sant Francesc a Agustí Ruiz, oficial major de la reial comptadoria del regne.

¹⁴⁹ ARM, Protocols, O-408; 1821, 24 abril: testament de Joaquim Vives, comissari de guerra honorari i oficial major de la tresoreria provincial de l'exèrcit.

¹⁵⁰ ARM, O-410; 1830, 20 febrer: testament de Joaquima Bravo Mesquida.

¹⁵¹ ARM, AH-2199, Talla general, 1744: parròquia de Sant Jaume, illeta del Sr. Antoni Fortuny (...) Guillem Mesquida, 2.782 ll. 3 s. En un altra relació (ARM, AH-2200, Talla general, 1744, f. 372 v°), la valoració és de 2.809 ll. 13 s.

¹⁵² M. Carbonell, *op. cit.*

